

Voorjaarsnota 2024

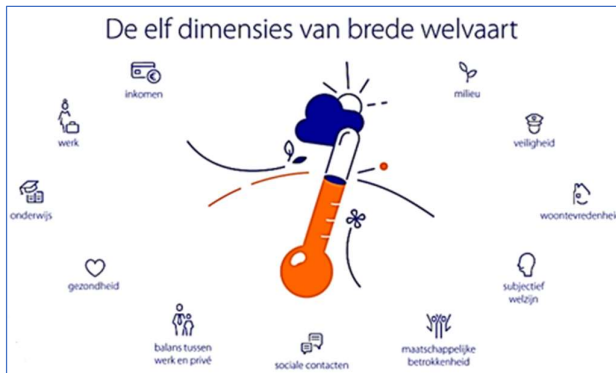
Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	2
Inleiding.....	3
Leeswijzer.....	6
Financieel totaaloverzicht.....	7
1. De gemeente waar het goed wonen is.....	8
2. Een leefbare gemeente.....	15
3. De werkende gemeente.....	17
4. De dienstverlenende gemeente.....	19
5. Bedrijfsvoering / overhead.....	21
6. Algemene dekkingsmiddelen.....	25
7. Woonlasten.....	26
8. Nieuwe en aangepaste investeringen.....	28
9. Investeringsbegroting.....	32
10. Leningenportefeuille.....	33
11. Onzekerheden, risico's en kansen.....	34
12. Voorbereiding begroting 2024.....	35
BIJLAGE - SDG's.....	36

Inleiding

Vooraf

Voor u ligt de voorjaarsnota 2024. Een voorjaarsnota met twee belangrijke lijnen. In de eerste plaats het realiseren van vastgestelde visies en beleidsplannen zoals we in ons coalitieakkoord hebben afgesproken. En daarnaast ook het maken van nieuw beleid. Er gebeurt immers ontzettend veel in de wereld en in Nederland. Met gevolgen waar ook onze gemeente mee te maken heeft. Dat vraagt om nieuwe plannen. En ook om creativiteit. We sluiten onze ogen niet voor de actualiteit en de verwachtingen voor de toekomst. Natuurlijk proberen we de Rijkslijnen op het gebied van onder andere huisvesting, klimaat, stikstof, energietransitie en opvang van vluchtelingen zo goed mogelijk te vertalen in lokale opgaven. En dat maakt dat het nodig is nieuw beleid te formuleren. En dat betekent ook keuzes maken.

De elf dimensies van brede welvaart

De gemeente Oude IJsselstreek denkt en handelt al jaren vanuit de Brede Welvaart. Dit perspectief van Brede Welvaart verdiepen we. We kiezen ervoor om bij de afweging van belangen en keuzes het beleids- en wegingskader van de Sustainable Development Goals (SDG) te gebruiken.

Een wereldwijd geaccepteerd samenhangend stelsel van 17 doelen die ons helpen verder op weg te gaan richting een duurzame samenleving.

In deze voorjaarsnota maken we een eerste vertaalslag van Brede Welvaart naar SDG's. Het werken en denken vanuit het perspectief van de 17 doelen gaat ons helpen om afgewogen keuzes te maken. Want het gaat niet alleen om financiën, om duurzaamheid, om economische ontwikkeling, om armoedebestrijding of om het meedoen in de samenleving. Het gaat er uiteindelijk om dat we keuzes maken die een bijdrage leveren aan het levensgeluk van onze inwoners en de economische ontwikkeling van onze bedrijven.

En dat alles met respect voor onze aarde. Zodat er ook een mooie toekomst is voor de toekomstige generaties.

Koppeling van de SDG's aan enkele overkoepelende brede welvaartthema's

Waar zetten we op in voor 2024? Op het voortvarend oppakken van woningbouw. Op het realiseren van bedrijventerreinen en het verhogen van de verkeersveiligheid. Op het vergroten van de leefbaarheid door het stimuleren van sport en cultuur en het laten meedoen van iedereen. Op veiligheid, economie en toerisme. Op armoedebestrijding, aanpak van droogte en vermindering van afvalstromen. Op inclusie en onderwijs. En op zorg voor hen die dat nodig hebben. Dit alles vanuit een gedeelde verantwoordelijkheid. We weten dat belangen tegengesteld kunnen zijn. Dit vergt een rechte rug. Durven vasthouden aan keuzes. Ook als individuele belangen niet helemaal overeenkomen met de collectieve doelen.

Deze voorjaarsnota vormt de basis voor de begroting 2024 en de meerjarenbegroting 2025-2027. Het is een eis van de provincie dat het eerste begrotingsjaar sluitend is. En die eis dwingt tot keuzes. Want de middelen zijn beperkt. En het is ons gelukt om voor nu een sluitend begrotingsbeeld 2024 met afgewogen beleidskeuzes te presenteren. Daar zijn we trots op. We doen dat niet alleen. We doen dat samen met onze partners, ondernemers en inwoners. En we blijven werken vanuit de bedoeling.

Van Brede Welvaart naar SDG's

De komende tijd worden de SDG's stapsgewijs geïmplementeerd. Een eerste stap is het koppelen van de 17 doelstellingen aan de vijf programma's. In de onderstaande tabel wordt per doelstelling aangegeven in welk programma de primaire verantwoordelijkheid ligt en welk programma secundair betrokken is. Het betreft een conceptuele weergave. In de bijlage zijn de doelstellingen opgenomen met de landelijke vertaling. In aanloop naar de begroting worden deze doelen lokaal vertaald, wellicht herverdeeld en verder verfijnd en geconcretiseerd. Die lokale doorvertaling zal de lange termijn doelstellingen aangeven en gaan ons op den duur, tijdens coalitieperiodes en begrotingsjaren, houvast bieden in het maken van de juiste keuzes en het aanbrengen van balans in de vele verantwoordelijkheden waar we voor staan.

SDG	Onderwerp	Programma 1	Programma 2	Programma 3	Programma 4/5
1	Geen armoede				
2	Geen honger				
3	Gezondheid en welzijn				
4	Onderwijs				
5	Gendergelijkheid				
6	Schoon water en sanitair				
7	Duurzame energie				
8	Eerlijk werk en economische groei				
9	Innovatie en infrastructuur				
10	Inclusie				
11	Duurzame gemeenschappen				
12	Duurzame productie en consumptie				
13	Aanpak klimaatcrisis				
14	Aanpak ecosystemen water				
15	Aanpak ecosystemen land				
16	Sterke publieke diensten				
17	Samenwerking				

	Programma met primaire verantwoordelijkheid
	Programma dat secundair betrokken is

Het financiële perspectief

Het startpunt voor deze voorjaarsnota is de vastgestelde begroting 2023 en meerjarenraming 2024-2026. Deze is aangevuld met de jaarschijf 2027, gelijk aan 2026. Voor elke jaarschijf geeft dit een voordelig saldo.

De ontwikkelingen die zijn opgenomen in deze voorjaarsnota leiden tot een positief saldo in de eerste 2 jaarschijven, maar vooralsnog niet in de laatste jaren.

Totaal overzicht (x € 1.000)		2024	2025	2026	2027
BGR	Saldo baten/lasten begroting 2023-2026	3.557	6.375	-339	-339
BGR	Reservemutaties begroting 2023-2026	52	326	605	605
Begroting 2023-2026		3.609	6.701	266	266
		<i>voordelig</i>	<i>voordelig</i>	<i>voordelig</i>	<i>voordelig</i>
VJN	Totaal onvermijdelijke ontwikkelingen	-1.607	-2.123	-1.582	-3.527
VJN	Totaal bestaand beleid	-1.800	-1.860	-1.730	-1.726
VJN	Totaal nieuw beleid	-136	-227	-51	-51
Totaal VJN 2024		-3.543	-4.210	-3.363	-5.304
Begroting incl VJN 2024		66	2.491	-3.097	-5.038
		<i>voordelig</i>	<i>voordelig</i>	<i>nadelig</i>	<i>nadelig</i>

Voorheen was 2026 het zogenaamde "ravijnjaar" waarin de rijksfinanciering sterk terugloopt. Afgelopen jaar heeft het Rijk voor dit jaar een eenmalige reparatie gemaakt. De verwachting is dat dit voor 2027 ook weer gebeurt. Maar we zullen de meicirculaire moeten afwachten om precies te zijn op welke manier het Rijk de gemeenten financieel zal bijstaan om urgente maatschappelijke thema's aan te pakken.

Conclusie

Het jaar 2024 en het jaar 2025 zijn sluitend. Het jaar 2026 sluit op een tekort van € 3 miljoen en 2027 op € 5 miljoen. Dit wordt vooral veroorzaakt doordat op dit moment nog geen duidelijkheid bestaat over de meicirculaire en de precieze manier waarop het Rijk de gemeenten tegemoetkomt. Zodra hierover meer duidelijkheid ontstaat kunnen de cijfers geactualiseerd worden. Ook als het Rijk niet volledig bijspringt is er niet direct reden tot zorg. Onze financiële uitgangspositie na de jaarstukken 2022 geeft ons een goed vertrekpunt. De reserves zijn gevuld, bijna alle financiële ratio's staan in de beste categorie. Mocht het nodig zijn, dan zijn voor de periode na 2024/2025 nog voldoende inhoudelijke keuzes te maken om ook in die jaren financieel positief uit te komen.

Voor nu is het voldoende om te constateren dat in de eerste planjaren we een sluitend beeld hebben. En daarmee realiseren we bestaande visies en beleidsvoornemens en spelen we ook in op de nieuwe uitdagingen waarvoor we ons geplaatst zien. Vanuit vertrouwen dat we samen Oude IJsselstreek Sterk maken en houden.

Leeswijzer

Deze voorjaarsnota is het startdocument van de P&C-cyclus voor het jaar 2024. Met deze voorjaarsnota blikken we vooruit op de begroting 2024 en geven we op hoofdlijnen weer wat we aan belangrijke punten voorzien om op te nemen in de nieuwe begroting. We maken hierbij onderscheid in:

- Onvermijdelijke ontwikkelingen
- Ontwikkelingen voortkomend uit bestaand beleid
- Nieuw beleid

De onvermijdelijke ontwikkelingen zullen sowieso worden opgenomen in de begroting, omdat we hierop geen invloed hebben. Met het vaststellen van deze voorjaarsnota zullen deze punten worden meegenomen in de begroting 2024.

Ontwikkelingen voortkomend uit bestaand beleid en nieuw beleid zijn ter kennisname. Afhankelijk van onder meer de meicirculaire kunnen hier in aanloop naar de begroting nog keuzes in worden gemaakt.

De aard van de voorjaarsnota maakt dat lang niet alle ontwikkelingen hierin zijn opgenomen. Alléén de punten waarvan we nu voorzien dat die een financieel effect hebben op de begroting zijn vermeld. Datzelfde geldt voor punten waar we nieuwe risico's in zien maar die we nog niet financieel kunnen vertalen. Die posten zijn met PM opgenomen of zijn tekstueel toegelicht.

Natuurlijk gaan heel veel lopende zaken gewoon door en dat ze in dit document niet genoemd worden betekent slechts dat we nu geen financiële afwijkingen verwachten.

Deze voorjaarsnota is niet bedoeld als substituut voor de begroting. Dat betekent dat het proces in aanloop naar de begroting 2024 nog kan leiden tot andere uitkomsten. Bij de begroting zullen we daar dan nader op ingaan.

Financieel totaaloverzicht

Totaal overzicht (x € 1.000)		2024	2025	2026	2027
	Saldo baten/lasten begroting 2023-2026	3.557	6.375	-339	-339
	Reservemutaties begroting 2023-2026	52	326	605	605
	Begroting 2023-2026	3.609	6.701	266	266
		<i>voordelig</i>	<i>voordelig</i>	<i>voordelig</i>	<i>voordelig</i>

1	De gemeente waar het goed wonen is	-337	-337	-337	-337
2	Een leefbare gemeente	-292	-292	-292	-292
3	De werkende gemeente	-27	-27	-27	-27
4	De dienstverlenende gemeente	-179	-179	-179	-179
5	Bedrijfsvoering/overhead	-575	-757	-1.173	-1.173
6	Algemene dekkingsmiddelen	-197	-531	426	-1.519
	VJN totaal onvermijdelijke ontwikkelingen	-1.607	-2.123	-1.582	-3.527

	Saldo na onvermijdelijke ontwikkelingen	2.002	4.578	-1.316	-3.261
		<i>voordelig</i>	<i>voordelig</i>	<i>nadelig</i>	<i>nadelig</i>

1	De gemeente waar het goed wonen is	-357	-478	-561	-412
2	Een leefbare gemeente	-50	-50	-50	-50
3	De werkende gemeente	-553	-512	-524	-689
4	De dienstverlenende gemeente	0	0	0	0
5	Bedrijfsvoering/overhead	-840	-820	-595	-575
6	Algemene dekkingsmiddelen	0	0	0	0
	VJN totaal bestaand beleid	-1.800	-1.860	-1.730	-1.726

	Saldo na onvermijdelijk + bestaand beleid	202	2.718	-3.046	-4.987
		<i>voordelig</i>	<i>voordelig</i>	<i>nadelig</i>	<i>nadelig</i>

1	De gemeente waar het goed wonen is	-89	5	5	5
2	Een leefbare gemeente	-386	-536	-536	-536
3	De werkende gemeente	0	0	0	0
4	De dienstverlenende gemeente	-8	-8	-8	-8
5	Bedrijfsvoering/overhead	-256	-290	-114	-114
6	Algemene dekkingsmiddelen	602	602	602	602
	VJN totaal nieuw beleid	-136	-227	-51	-51

	Saldo na onvermijdelijk + bestaand + nieuw beleid	66	2.491	-3.097	-5.038
		<i>voordelig</i>	<i>voordelig</i>	<i>nadelig</i>	<i>nadelig</i>

1. De gemeente waar het goed wonen is

Hfd	Totaaloverzicht programma 1 (x € 1.000)	2024	2025	2026	2027
1.1	Totaal onvermijdelijke ontwikkelingen	-337	-337	-337	-337
1.2	Totaal bestaand beleid	-357	-478	-561	-412
1.3	Totaal nieuw beleid	-89	5	5	5
	Totaal generaal	-783	-810	-893	-744

1.1 Onvermijdelijke ontwikkelingen

Tkv	Onvermijdelijke ontwikkelingen (x € 1.000)	2024	2025	2026	2027
2.1	1e berap 2023 - software gladheidsbestrijding	-6	-6	-6	-6
5.2	1e berap 2023 - sportacc. m.n. saldo indexering	-204	-204	-204	-204
5.7	1e berap 2023 - prijsst. onderh. groenvoorz.	-127	-127	-127	-127
	Onvermijdelijke ontwikkelingen	-337	-337	-337	-337

Voor een toelichting verwijzen wij u de 1^e berap 2023.

1.2 Bestaand beleid

Tkv	Bestaand beleid (x € 1.000)	2024	2025	2026	2027
2.1	Onderhoud civieltechnische kunstwerken	-42	-42	-237	-42
2.1	Kapitaallasten Meerjarenplanning Wegen 2024-2027	0	-46	-93	-139
2.1	Kapitaallasten fietspad Megchelen-Landfort	0	0	-41	-41
2.1	Kapitaallasten snelheidsr. maatr. busroute Varsseveld	0	-7	-7	-7
5.2	Kapitaallasten div. aanvragen subsidie accomodaties	0	-21	-21	-21
5.7	Ecologisch bermbeheer	-35	-80	-80	-80
5.7	Kapitaallasten investering ecologisch bermbeheer	0	-52	-52	-52
5.7	Procesgeld Landschapsp. Oude IJsselzone	-100	-100	-100	-100
7.2	Extra kosten nieuw Water- en Rioleringsprogramma	-255	-255	-255	-255
7.2	Kapitaallasten nieuwe investeringen riolering	0	-21	-43	-64
7.2	Verhoging rioolheffing	255	276	298	319
7.3	Kapitaallasten ondergrondse containers	0	-9	-13	-17
7.3	Verhogen afvalstoffenheffing	70	79	83	87
8.1	Doorontwikkeling DRU IP - procesgeld	-50	0	0	0
8.1	Doorontwikkeling DRU IP - SSP Hal	PM	PM	PM	PM
8.1	Lokaal programma landelijk gebied	PM	PM	PM	PM
8.3	Subsidie woningisolatie	-200	-200		
	Bestaand beleid	-357	-478	-561	-412

2.1 Onderhoud civieltechnische kunstwerken

Doel: het onderhouden van de diverse kunstwerken in het kader van een schone, hele en veilige openbare ruimte.

Het gaat om een herziening van het bestaande beheerplan, met daarbij een raming van de te verwachte kosten in de toekomst. Beleidsmatig wijkt het nieuw op te stellen beheerplan niet wezenlijk af van het huidige plan. Financieel gezien echter wel in verband met de gestegen kosten binnen de sector en een uitbreiding van het areaal. Bij de opstelling van het nieuwe beheerplan is een doorkijk gemaakt naar de benodigde kosten voor het instant houden van het areaal. Uit de gehouden inspecties is gebleken dat

een drietal bruggen in aanmerking komen voor vervanging in 2027 (opgenomen in de investeringslijst en kapitaallasten) en één brug in 2026 geschilderd moet worden.

2.1 Kapitaallasten investeringen

Dit betreft de kapitaallasten horend bij de volgende investeringen:

- Meerjarenplanning Wegen 2024-2027
- Fietsverbinding Megchelen-Landfort
- Busroute Varsseveld
- Aanvragen subsidie accommodaties

Zie ook het overzicht met investeringen.

5.7 Ecologisch bermbeheer

Doel: het gemeentelijk areaal van bermen en watergangen beheren we ecologisch volgens het vastgestelde berm- en watergangenbeheerplan.

We werken stapsgewijs toe naar het beheer van de bermen en watergangen volgens het vastgestelde Ecologisch berm- en watergangenbeheerplan. Op dit moment kan 50% van het areaal ecologisch worden beheerd met investeringen die in 2021 al zijn gedaan. De ambitie is om het volledige areaal van 110 hectare aan wegberm en 67 hectare aan watergang ecologisch te beheren. De bermen en watergangen bevinden zich als een netwerk door de gemeente. Bijna alle natuurgebieden en landschapselementen staan in verbinding met een wegberm of watergang. Deze wegbermen en watergangen ecologisch beheren zorgt dus voor een flinke impact ten gunste van biodiversiteit, kleurrijk landschap voor recreatie en meer water vasthouden als klimaatadaptatie maatregel. Het gaat om diverse kosten voor de uitvoering ecologisch bermbeheer.

5.7 Kapitaallasten investering ecologisch bermbeheer

Dit betreft de kapitaallasten die horen bij de investering in een maai-zuigmachine voor berm- en watergangbeheer, horend bij ecologisch bermbeheer (zie toelichting bij 5.7 ecologisch bermbeheer en het overzicht met nieuwe investeringen).

5.7 Procesgeld ontwikkelprogramma Landschapspark Oude IJsselzone

Doel: uitvoering geven aan het Ontwikkelprogramma LPOIJ

De visie LPOIJ is in februari 2022 door de raad vastgesteld. Voor de uitvoering van onderdelen uit de visie is een meerjarig voorbereidingskrediet noodzakelijk en daarnaast ook budget voor concrete uitvoeringsmaatregelen en -projecten. De omvang hiervan is afhankelijk van de keuzes die worden gemaakt in welke maatregelen en projecten worden opgepakt. Vooral nog is in ieder geval structureel € 100.000 nodig.

7.2 Extra kosten nieuw Water- en Rioleringsprogramma

Doel: voldoen aan de wettelijke zorgplichten rondom stedelijk afvalwater, hemelwater en grondwater.

Het gaat om de kosten die voortvloeien uit een herziening van het bestaande Gemeentelijk Rioleringsplan, in de vorm van een Water- en Rioleringsprogramma. Beleidsmatig wijkt het nieuw op te stellen programma niet wezenlijk af van het huidige plan. Financieel gezien echter wel in verband met de gestegen kosten binnen de sector. De kosten worden gedekt uit de rioolheffing.

7.2 Kapitaallasten riolering

Doel: voldoen aan de wettelijke zorgplichten rondom stedelijk afvalwater, hemelwater en grondwater.

Dit betreft de kapitaallasten van extra investeringen op basis van het nieuwe Water- en Rioleringsprogramma (zie ook het overzicht met nieuwe investeringen). De kosten worden gedekt door het verhogen van de rioolheffing.

7.2 Rioolheffing

De hogere kosten voor riolering (zie “Extra kosten nieuw water- en Rioleringsprogramma” en “Kapitaallasten riolering”) worden gedekt uit de rioolheffing. Dit betekent dat de opbrengsten hiervan toenemen.

7.3 Kapitaallasten ondergrondse containers

Doel: vervanging ondergrondse containers

De levensloop van een deel van de containers is minder lang dan waarvoor met de afschrijvingstermijn rekening is gehouden in de begroting. We gaan beginnen met de vervanging van de bestaande 112 ondergrondse containers, als eerste zijn er 19 glascontainers gepland voor 2024 omdat de afschrijvingstermijn van dit type container korter is dan voor de overige typen. Als de containers niet vervangen gaan worden lopen we tegen grotere veiligheidsrisico's en hogere reparatiekosten aan.

Dit betreft de kapitaallasten die horen bij deze investering (zie ook het overzicht met nieuwe investeringen). De kosten worden gedekt door het verhogen van de afvalstoffenheffing.

7.3 Afvalstoffenheffing

De hogere kosten voor “kapitaallasten ondergrondse containers” en personele uitbreiding (zie bij “personele ontwikkelingen” onder programma 5) worden gedekt uit de afvalstoffenheffing. Dit betekent dat de opbrengsten hiervan toenemen.

8.1 Doorontwikkeling DRU Industriepark - procesgeld

In het kader van het de doorontwikkeling van de het DRU-Industriepark is er een haalbaarheidsonderzoek gedaan. Hierin is onderzoek gedaan naar versterking van het DRU-Industriepark door de introductie van een hotelfunctie en versterking van de museale invulling en afgeleide evenementenfunctie. Besluitvorming in de raad wordt nu afgewacht voordat een volgende stap gezet kan worden.

Bij de volgende stap zal het concept verder worden geconcretiseerd en zal er gewerkt worden aan een financieel kader. Ook zal worden gekeken naar investeringsramingen, (subsidie)bijdragen, exploitatiemogelijkheden en het verkennen van de markt. Er is in deze fase interne capaciteit en externe expertise nodig. Voorgesteld wordt om hiervoor 50.000 euro op te nemen.

8.1 Doorontwikkeling DRU Industriepark – SSP HAL

In het haalbaarheidsonderzoek is ook de toekomstige evenementenfunctie van de SSP betrokken. Er zal in de vervolgstappen onder meer gekeken kunnen worden naar de kwaliteit, aard en omvang van evenementen, een mogelijke coproductie met een hotel en of museumfunctie en keuzes in verduurzaming/renovatie. In de begroting is een beperkt bedrag opgenomen voor wettelijk verplicht onderhoud (7000 euro per jaar) en klacht onderhoud (5000 euro per jaar). Groot onderhoud wordt uitgesteld totdat er meer duidelijkheid is over de overige ontwikkelingen. Voorgesteld wordt om hiervoor een PM post op te nemen.

8.1 Lokaal programma landelijk gebied

Doel: wij zetten in op een vitaal en leefbaar buitengebied. Daarvoor werken we aan een “gereedschapskist” met een aantal instrumenten. Er komen vanuit Europa, Rijk, provincie en regio ondersteunende faciliteiten beschikbaar waar wij op willen aansluiten. Op basis van de gebiedsgerichte aanpak van de provincie willen we dit vertalen naar een Lokaal Programma Landelijk Gebied. De uitvoering hiervan zal starten in 2024.

We willen zorgen dat we gereed zijn voor het moment dat er meer duidelijkheid komt over de gebiedsaanpak vanuit de provincie. We worden geconsulteerd in het provinciale proces voor het opstellen van het gebiedsprogramma Vitaal Landelijk Gebied Gelderland (VLGG). De gebiedsgerichte aanpak van de provincie (VLGG) willen wij vertalen naar een Lokaal Programma Landelijk Gebied. Uit het VLGG moeten de gebiedskeuzes en een inventarisatie van de opgaven volgen. Afhankelijk van de

uitkomsten uit dit proces zullen we de vertaalslag maken naar een Lokaal Programma Landelijk Gebied waarvan de uitvoering zal starten in 2024. De ontwikkelingen in het landelijk gebied vragen om een langjarige inzet tenminste tot 2035. Afhankelijk van de opgaven, keuze van gebieden en bijdragen van derden voortkomend uit het provinciale proces wordt ook inzichtelijk welke bijdrage van ons wordt verwacht. Ongeacht de uitkomsten uit het provinciale proces voorzien we dat er extra formatie nodig is voor de opgaven die we (nu al) zien in het landelijk gebied.

8.3 Subsidie woningsisolatie

Doel: de klimaatcrisis is een van de grote opgaven van deze tijd. Om de klimaatverandering tegen te gaan worden fossiele brandstoffen vervangen door hernieuwbare energie.

In 2023 is een generieke subsidieregeling ingesteld voor woningeigenaren, zonder inkomensgrens. Hiervoor is 200.000 per jaar nodig.

1.3 Nieuw beleid

Tkv	Nieuw beleid (x € 1.000)	2024	2025	2026	2027
0.3	Huisvesting internationale werknemers	PM	PM	PM	PM
2.1	Kapitaallasten kunstzinnig straatmeubilair	0	-10	-10	-10
2.1	Kapitaallasten Snelheidsr. maatregelen Oude IJsselweg	0	-6	-6	-6
2.1	Kapitaallasten Snelheidsr. Maatr. Marmelhorstweg	0	-6	-6	-6
2.1	Mobiliteitsaanpak kleine verkeersmaatregelen	-100	PM	PM	PM
2.1	Opstellen mobiliteitsplan	-15	0	0	0
5.2	Kapitaallasten investering sportpark IJsselweide	PM	PM	PM	PM
5.7	Meerjarenplan Vergroenen en Klimaatadaptatie	PM	PM	PM	PM
5.7	Natuur en Milieu Educatie	-18	-18	-18	-18
8.1	Subsidie landschap en biodiversiteit	-25	-25	-25	-25
8.3	Rijksbijdrage Nationaal Isolatie Programma	316	PM	PM	PM
8.3	Kosten Nationaal Isolatie Programma	-316	PM	PM	PM
8.3	Rijksbijdrage uitvoering klimaat- en energiebeleid	691	697	697	697
8.3	Kosten uitvoering klimaat- en energiebeleid	-622	-627	-627	-627
	Nieuw beleid	-89	15	15	15

0.3 Huisvesting internationale werknemers

Doel: er is vanuit werkgevers een toenemende vraag naar internationale werknemers. Hier hoort passende en fatsoenlijke huisvesting bij. We richten ons daarbij hoofdzakelijk op short- en midstay (enkele maanden tot een jaar). Een ander deel van de internationale werknemers zal zich permanent in Nederland vestigen. Zij zullen (op termijn) instromen op de reguliere woningmarkt. Deze instroom maakt onderdeel uit van ons woningbouwprogramma onder de Woondeal en is opgenomen in onze woningbouwambitie.

Tot heden is er geen regionaal en (in Oude IJsselstreek) geen lokaal beleid voor de huisvesting van internationale werknemers. Vanwege de toenemende vraag naar internationale werknemers en de problematiek die samenhangt met huidige wijze waarop zij momenteel gehuisvest worden, is gekozen om ons als regio én gemeente daarvoor te gaan inspannen. We zien namelijk dat werknemers in onze gemeente (gaan) wonen en zowel in onze gemeente als de regio gaan werken. Dit vanuit de overtuiging dat internationale werknemers, net als alle andere inwoners, recht hebben op passende en fatsoenlijke huisvesting.

De financiële gevolgen zijn afhankelijk van de strategie en de inzet die de gemeente (politiek/bestuurlijk) kiest. Dat kan variëren van een bijdrage aan een regionale projectleider van enkele duizenden euro's tot het realiseren van een aantal (geclusterde) locaties voor huisvesting van internationale werknemers, eventueel gecombineerd met huisvesting voor asielzoekers en vluchtelingen, waarbij de initiële investering kan oplopen tot meer dan €10 miljoen.

2.1 Kapitaallasten investeringen

Dit betreft de kapitaallasten horend bij de volgende investeringen:

- Plaatsing Schabracqmeubilair
- Snelheidsremmende maatregelen Oude IJsselweg
- Snelheidsremmende maatregelen Marmelhorstweg

Zie ook het overzicht met nieuwe investeringen.

2.1 Mobiliteitsaanpak kleine verkeersmaatregelen

Doel: oplossen van kleine problemen die worden gesignaleerd in het verkeer; bijvoorbeeld voortkomend vanuit reguliere contacten met de dorpsraden

In het Gemeentelijk Verkeer en Vervoer Plan (2012) is opgenomen dat een jaarlijks budget beschikbaar moet zijn voor de financiële dekking van kleine verkeersmaatregelen van €2 per inwoner. Dat was wel prijspeil 2012, we gaan voor 2024 voorlopig uit van bedrag van € 100.000.

2.1 Opstellen mobiliteitsplan

Doel: In 2023 wordt gestart met het opstellen van een nieuw beleidsdocument, n.l. het Mobiliteitsplan. Het huidige beleidsdocument (Gemeentelijk Verkeer en Vervoer Plan) dateert uit 2012 en is aan vernieuwing toe. Ook in 2024 wordt nog gewerkt aan dit document.

Het gaat om de kosten voor het afronden van het document en vaststellen van het beleid.

5.2 Kapitaallasten investering sportpark IJsselweide

Naar aanleiding van het locatie onderzoek voor de samenwerkende voetbalverenigingen in Uift (Uiftse Boys en SDOUC) heeft het college sportpark IJsselweide aangewezen als voorkeurslocatie voor vestiging van de nieuwe fusieclub. Er worden investeringen verwacht voor de sportinfrastructuur (denk aan kunstgrasvelden kleedaccommodaties, mogelijke verschuivingen bestaande accommodaties etc.) en overige randvoorwaarden, zoals waterberging en het verbeteren van de verkeerssituatie (Anton Tijdinklaan en Waalstraat).

5.7 Meerjarenplan Vergroenen en Klimaatadaptatie

Doel: klimaatadaptieve en groene kernen voor onze inwoners

We werken aan het Meerjarenplan Vergroenen en Klimaatadaptatie. Dit meerjarenplan heeft als doel klimaatadaptieve kernen te realiseren waar hitte en wateroverlast onder de streefwaarden blijft. Het is een volledig nieuw vakgebied, waarbij sinds enkele jaren wordt gewerkt aan data en modellen om deze (toekomstige) problematiek in kaart te brengen, de Klimaat-effectenatlas. We worden ondersteund door DataLabGO. In het meerjarenplan bepalen we prioriteiten en maken combinaties met de aanleg- en onderhoudswerkzaamheden, waarna potentiële maatregelen om de knelpunten op te lossen kunnen worden geformuleerd. Dit vraagt veel maatwerk. De eerste stappen geven al veel inzichten maar dit meerjarenplan is een flinke puzzel. We verwachten dat voor deze puzzel extra capaciteit nodig is, zowel in voorbereiding als in uitvoering.

5.7 Natuur en Milieu Educatie

Doel: iedere basisschoolleerling in groep 5 tot en met 8 kan elk schooljaar meedoen aan een NME-les.

Sinds het schooljaar 2019-2020 bieden we voor alle basisschoolkinderen Natuur en Milieu Educatie aan. Dit was een project op basis van een provinciale subsidie. Het project kent een positief resultaat. In totaal hebben nu 1500 kinderen een NME-les gehad. Veel schoolkinderen vinden de lessen heel leuk en de basisscholen zijn enthousiast om hun onderwijs met deze lessen uit te breiden. We zien ook dat ieder schooljaar meer scholen meedoen. In het eerste schooljaar deden 40 groepen mee, in het huidige schooljaar hebben 87 groepen zich aangemeld.

Daarom willen we dit project structureel doorzetten. Dan kunnen ieder schooljaar minimaal 260 kinderen aan 1 van de 6 NME lessen meedoen. De lessen zorgen ervoor dat kinderen buiten werken in de natuur, in slootjes vissen, leren over de vogeltrek en bosdieren, een boerderij bezoeken en leren over werken op de boerderij en leren over het klimaat. Kinderen krijgen met deze lessen een onvergetelijke natuurervaring en –kennis, die aansluiten op de opgaven waar we ons als gemeente voor staan.

8.1 Subsidie landschap en biodiversiteit

Doel: structureel subsidie ter ondersteuning van inwoners voor hun plannen voor aanleg van landschap.

De subsidie voor aanleg van landschap om de biodiversiteit te versterken kent gemeente Oude IJsselstreek sinds oktober 2021. Dit was een subsidie op projectbasis met financiële ondersteuning van provincie Gelderland. Sinds oktober 2021 hebben we circa 40 aanvragen binnengekregen en gehonoreerd. Daarmee hebben inwoners samen meer dan 75.000 vierkante meter landschap, zoals houtsingels, bomen, struweelhagen en kruidenrijke stroken geplant. Dat zijn bijna elf voetbalvelden landschap erbij in onze gemeente. Een mooie toevoeging voor ons vitale buitengebied. Dit helpt in de grote opgaven rondom klimaat en CO2 opname en versterken van de biodiversiteit. Daarnaast is landschap gewoon goed voor onze eigen leefomgeving en helpt een aantrekkelijke omgeving de toeristische sector. Vanuit het succes van dit project willen we graag structureel verder met deze subsidie voor inwoners.

8.3 Rijksbijdrage Nationaal Isolatie Programma

Doel: de klimaatcrisis is een van de grote opgaven van deze tijd. Om de klimaatverandering tegen te gaan worden fossiele brandstoffen vervangen door hernieuwbare energie.

Er is de komende jaren extra geld vanuit het Rijk voor woningisolatie (Nationaal Isolatie Programma (NIP)) voor het verduurzamen van woningen van label D en hoger t/m 2026. Het zijn SPUK gelden die in drie tranches aangevraagd kunnen worden. Elke tranche wordt in meerdere jaren uitgekeerd. In 2024 komt het laatste deel uit de eerste tranche. In 2024 en later komt er budget uit de tweede en derde tranche. Alleen het bedrag uit de eerste tranche is al bekend. De tweede en derde tranche is naar verwachting per tranche het dubbele van de eerste tranche; in totaal € 3,5 miljoen.

8.3 Kosten Nationaal Isolatie Programma

Doel: de klimaatcrisis is een van de grote opgaven van deze tijd. Om de klimaatverandering tegen te gaan worden fossiele brandstoffen vervangen door hernieuwbare energie.

We verwachten voorsnog dat de kosten voor de uitvoering passen binnen de rijksmiddelen en hebben dit daarom budgettair neutraal opgenomen. We zetten belangrijke stappen in de warmtetransitie. De dorpsuitvoeringsplannen (DUP's) voor Silvolde en Varsseveld zijn gereed en in uitvoering. Er zijn verschillende subsidies beschikbaar voor woningeigenaren.

8.3 Rijksbijdrage uitvoering klimaat- en energiebeleid

Doel: de klimaatcrisis is een van de grote opgaven van deze tijd. Om de klimaatverandering tegen te gaan worden fossiele brandstoffen vervangen door hernieuwbare energie.

Er is de komende jaren extra geld vanuit het Rijk voor de uitvoering van het klimaat- en energiebeleid, beschikbaar tot en met 2030. Voor 2024 en 2025 zijn de bedragen bekend, voor 2026 en 2027 zijn we uitgegaan van het niveau van 2025. Het budget is bedoeld voor de bemensing, de capaciteit (ambtenaren, inhuur, beleidsonderzoek, e.d.) Het betreft een zogenaamde CDOKE-middelen, die inmiddels zijn aangevraagd.

8.3 Kosten uitvoering klimaat- en energiebeleid

Doel: de klimaatcrisis is een van de grote opgaven van deze tijd. Om de klimaatverandering tegen te gaan worden fossiele brandstoffen vervangen door hernieuwbare energie.

We verwachten voorsnog dat een deel (10%) van onze bestaande kosten voor de uitvoering zijn onder te brengen binnen de rijksmiddelen en hebben daarom dat deel buiten beschouwing gelaten, waardoor we op het rijksgeuld een klein voordeel verwachten. Speciale aandacht krijgt netcongestie bij Liander. Het komt steeds vaker voor dat elektriciteit niet meer geleverd of teruggeleverd kan worden. Hierdoor kan de lokale opwek van duurzame energie en de economische ontwikkeling blokkeren of vertragen. Samen met Liander wordt naar oplossingen gezocht, deels in RES verband, deels als gemeente zelf. In 2024 worden afspraken gemaakt met Liander. De voortgangsrapportage RES is gereed, het afwegingskader zonnevelden volgt in het najaar. Bij de opwek van duurzame energie houden we rekening met de restcapaciteit. Dit gebeurt in afstemming met de RES.

2. Een leefbare gemeente

Hfd	Programma 2 (x € 1.000)	2024	2025	2026	2027
2.1	Totaal onvermijdelijke ontwikkelingen	-292	-292	-292	-292
2.2	Totaal bestaand beleid	-50	-50	-50	-50
2.3	Totaal nieuw beleid	-386	-536	-536	-536
	Totaal generaal	-728	-878	-878	-878

2.1 Onvermijdelijke ontwikkelingen

Tkv	Onvermijdelijke ontwikkelingen (x € 1.000)	2024	2025	2026	2027
5.3	1e berap 2023 - indexering o.b.v. muziekconv.	-24	-24	-24	-24
5.6	1e berap 2023 - indexering subsidie Bibliotheek	-18	-18	-18	-18
6.1	1e berap 2023 - projectgeld inclusie agenda	-25	-25	-25	-25
6.1	1e berap 2023 - overeenk. Buurtsch. Sinderen	-5	-5	-5	-5
6.1	1e berap 2023 - kostenstijging preventie jeugd	-30	-30	-30	-30
6.2	1e berap 2023 - jeugdhulp inz. acad. functie	7	7	7	7
6.3	1e berap 2023 - tekort bijzondere bijstand	-200	-200	-200	-200
6.3	1e berap 2023 - nadeel schuldhulpverlening	-17	-17	-17	-17
6.71d	1e berap 2023 - voordeel jeugdzorg PGB's	20	20	20	20
	Onvermijdelijke ontwikkelingen	-292	-292	-292	-292

Voor een toelichting verwijzen wij u de 1^e berap 2023.

2.2 Bestaand beleid

Tkv	Bestaand beleid (x € 1.000)	2024	2025	2026	2027
5.3	Bijdrage/subsidie/huur DRU Industriepark	PM	PM	PM	PM
6.71d	Samen Sterker Thuis	-50	-50	-50	-50
	Bestaand beleid	-50	-50	-50	-50

5.3 Bijdrage/subsidie/huur DRU Industriepark

De stichting DRU heeft aangegeven dat het wenselijk is om het subsidiebedrag te indexeren. Er is niet alleen een subsidie relatie maar de gemeente is ook huurder en eigenaar-verhuurder. Voorgesteld wordt dit verder uit te werken en omdat het resultaat hiervan nog niet duidelijk is hiervoor een PM post op te nemen.

6.71d Samen Sterker Thuis

Dit betreft de kosten van het team Samen Sterker thuis, die tot op heden niet begroot zijn en wel moeten worden opgenomen.

2.3 Nieuw beleid

Tkv	Nieuw beleid (x € 1.000)	2024	2025	2026	2027
6.1	Doorontwikkeling sociale basis/voorl. veld	PM	PM	PM	PM
6.2	Lokale Toekomsttuin	-100	-250	-250	-250
6.3	Minimaregelingen	-208	-208	-208	-208
6.3	Doorontwikkeling schuldhulpverlening	-78	-78	-78	-78
6.71d	Regionale samenw. Sociaal Domein Achterhoek	PM	PM	PM	PM
	Nieuw beleid	-386	-536	-536	-536

6.1 Doorontwikkeling sociale basis / voorliggend veld

Doel: de inrichting van het voorliggend veld in de gemeente Oude IJsselstreek is versnipperd. De roep om een standpunt wat het 'voorliggend veld' is en hoe de gemeente zich daartoe verhoudt neemt toe. De importantie van het voorliggend veld wordt alleen maar groter, o.a. door het Integraal Zorg Akkoord (IZA) en het Gezond en Actief Leven akkoord (GALA). De noodzaak om, waar mogelijk, af te schalen van zorg naar welzijn is groot om er voor te zorgen dat zorg beschikbaar blijft.

Er is formatie nodig om te komen tot een duidelijke opdracht en mogelijk herinrichting (opgenomen onder "personele ontwikkelingen" bij programma 5). Mogelijk ook middelen om opdrachten in het voorliggend veld aan externen te verstrekken, afhankelijk van keuzes die gemaakt gaan worden.

6.2 Lokale Toekomsttuin

In 2024 willen we in navolging op Doetinchem ook met onze lokale teams samen met veiligheidspartners een toekomsttuin starten. Daarin doen we ervaring op met een ander traject aanbieden aan gezinnen en huishoudens met meervoudige problematiek én onveiligheid. Deze nieuwe werkwijze moet per 2026 bij iedere gemeente geïmplementeerd zijn. Een traject dat (nog) helderder, logischer en navolgbaarder is. Zodat zij gezien, ondersteund en beschermd zijn. Hiervoor treffen we nu al de nodige (financiële) voorbereidingen, de gevraagde middelen zijn o.a. benodigd voor de inzet van Buurtzorg Jong, Veilig Thuis en de Jeugdbescherming.

6.3 Alle minimaregelingen

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat bestaanszekerheid en het voorkomen van armoede een belangrijk element is in het voorkomen van ziekte. Voor inwoners met een inkomen op of net iets boven bijstandsniveau zijn er verschillende minimaregelingen waar inwoners aanspraak op kunnen maken met als doel om inwoners te behoeden voor armoede. Deze regelingen worden onder de loep genomen. Om te zien of we het beoogde doel behalen en nog in lijn zijn met de visie van de gemeente. Er is bijvoorbeeld al geconstateerd dat de regelingen versnipperd zijn en dat de regelingen niet altijd worden aangevraagd, terwijl inwoners er wel recht op hebben. Het voorstel is om te komen tot een opzet om mensen beter te bereiken, de regelingen te ontschoten en te verruimen. Het is nu nog niet mogelijk om een exact bedrag in de raming op te nemen omdat er veel mogelijkheden zijn die nader uitgewerkt moeten worden, het is een indicatie.

6.3 Doorontwikkeling schuldhulpverlening

Schuldhulpverlening moet doorontwikkeld worden, zodat wij inwoners met schulden beter kunnen helpen. Ook moet er meer aan preventie gedaan worden om schulden te voorkomen. Om de dienstverlening aan onze inwoners goed te kunnen blijven uitvoeren, is er een klantvolgsysteem nodig. De noodzaak hiertoe neemt toe, aangezien het aantal inwoners met een schuldvraag ook stijgt. Daarnaast is deze vraag opgenomen om gebruik te kunnen maken van de kennis van Schulinc en de mogelijkheid hebben om ervaringsdeskundigen in te zetten

6.71d Regionale samenwerking Sociaal Domein Achterhoek

Op dit moment loopt er een regionaal onderzoek naar de mogelijke nieuw inrichting van SDA. Tevens zijn er wensen tot een verdere professionalisering van het regionale team op tbv contractmanagement, data en toezicht. De vraag is hoe de verdeelsleutel eruit moet gaan zien.

3. De werkende gemeente

Hfd	Programma 3 (x € 1.000)	2024	2025	2026	2027
3.1	Totaal onvermijdelijke ontwikkelingen	-27	-27	-27	-27
3.2	Totaal bestaand beleid	-553	-512	-524	-689
	Totaal nieuw beleid	0	0	0	0
	Totaal generaal	-580	-539	-551	-716

3.1 Onvermijdelijke ontwikkelingen

Tkv	Onvermijdelijke ontwikkelingen (x € 1.000)	2024	2025	2026	2027
3.4	1e berap 2023 - regiocoördinator StAT	-27	-27	-27	-27
	Onvermijdelijke ontwikkelingen	-27	-27	-27	-27

Voor een toelichting verwijzen wij u de 1^e berap 2023.

3.2 Bestaand beleid

Tkv	Bestaand beleid (x € 1.000)	2024	2025	2026	2027
3.1	Biennale Ring van IJzersteden	0			
3.1	Kap.Ist stimuleringsfonds toekomstb. bedrijventerreinen	0	0	-12	-25
3.1	Kapitaallasten bedrijventerr. Hofskamp Zuid Varsseveld	0	0	-50	-99
3.1	Energievoorziening VIP	0	PM	PM	PM
3.4	Kapitaallasten camperplekken	0	0	0	0
4.2	Kapitaallasten extra investering IKC Gendringen	0	-40	-40	-40
4.2	Bijdrage kinderopvang IKC Gendringen	0	31	31	31
4.2	Kapitaallasten extra investering IKC Silvolde	0	0	0	-103
4.2	Toekomstige onderwijsvoorzieningen	PM	PM	PM	PM
4.3	Leerlingenvervoer	-150	-100	-50	-50
4.3	Onderwijskansenbeleid	-403	-403	-403	-403
	Bestaand beleid	-553	-512	-524	-689

3.1 Biennale Ring van IJzersteden

In 2024 willen we de IJzer Biennale initiëren. Voor dit cultureel evenement wordt een draaiboek ontwikkeld met thema; Week van het ijzer. We zoeken dekking binnen bestaande middelen.

3.1 Kapitaallasten stimuleringsfonds toekomstbestendigheid bedrijventerreinen

Dit betreft de kapitaallasten behorend bij de investering in een stimuleringsfonds. Voor meer informatie verwijzen wij u naar het overzicht met investeringen.

3.1 Kapitaallasten bedrijventerrein Hofskamp Zuid Varsseveld

Dit betreft de kapitaallasten behorend bij de investering in bedrijventerrein Hofskamp Zuid Varsseveld. Voor meer informatie verwijzen wij u naar het overzicht met investeringen.

3.1 Energievoorziening VIP

Specifiek inzoomend op het VIP zien we een hoge druk op de bestaande en gewenste nieuwe energie-infrastructuur. De afgelopen maanden voerden we intensieve gesprekken om de energie infrastructuur en energie levering tijdig beschikbaar te hebben. Dat zullen we blijven doen. Daarnaast kijken we ook naar alternatieve manieren om energie te leveren met conventionele en/of alternatieve brandstoffen die later mogelijk in de grondexploitatie of in een investeringsprogramma vertaald worden. Vooralsnog

houden we de planning voor het VIP aan, maar we kunnen helaas niet uitsluiten dat het bouwrijp maken van (een deel van) het plangebied vertraging gaat oplopen. Dat zou betekenen dat we ook de verkoop van de kavels later zouden kunnen starten. Eventuele financiële gevolgen daarvan zullen in de grondexploitatie verwerkt worden.

3.4 Kapitaallasten investeringen Camperplekken

Dit betreffen de kapitaallasten behorend bij de investering Camperplekken. Zie hiervoor ook het overzicht met investeringen. We zoeken dekking binnen bestaande middelen, daarom is dit voor een nihil bedrag opgenomen.

4.2 Kapitaallasten investeringen IKC Gendringen en Silvolde

Dit betreffen de kapitaallasten behorend bij de IKC's Gendringen en Silvolde. Zie hiervoor ook het overzicht met investeringen.

4.2 Bijdrage kinderopvang IKC Gendringen

Dit is de verwachte bijdrage vanuit de kinderopvang ter dekking van de extra investering voor kinderopvang.

4.2 Toekomstige onderwijsvoorzieningen

Momenteel wordt gewerkt aan een nieuw IHP voor de schoolgebouwen in Oude IJsselstreek. Gelet op de toekomstgerichtheid van de gebouwen, het belang van goede onderwijsvoorzieningen en onze wettelijke zorgplicht voorzien we dat we in de komende tien tot vijftien jaar forse investeringen zullen moeten doen voor nieuwe onderwijsgebouwen en grootschalige renovatie van bestaande gebouwen. Het IHP wordt in het 3^e kwartaal ter vaststelling aangeboden en daarin zal blijken in welke jaren investeringen nodig zijn.

4.3 Leerlingenvervoer

Het budget voor leerlingenvervoer is een open eind regeling, dat jaarlijks iets overschreden wordt. Het zijn dan met name de kosten die toenemen, kosten vervoer die we van ZOOV afnemen. Het aantal leerlingen dat gebruik maakt van vervoer blijft nagenoeg gelijk. Om niet jaarlijks een tekort te hoeven presenteren en omdat we reëel begroten moet er aanvullende financiële ruimte komen ter grootte van € 150.000. Nader onderzoek zal uitwijzen of met dichter nabij en inclusief onderwijs leerlingenvervoer verminderd kan worden en in hoeverre met efficiëntere planning kosten gereduceerd kunnen worden. We vermoeden dat dit in de komende jaren leidt tot lagere kosten.

4.3 Onderwijskansenbeleid

Ten aanzien van onderwijskansen hebben we de afgelopen jaren tijdelijk extra middelen ontvangen die voor een breed aanbod aan onderwijskansen is ingezet binnen het onderwijs- en het jeugdbeleid. Het incidentele karakter van deze middelen alsmede het onlangs vastgestelde nieuwe onderwijskansenbeleid en de wenselijke voortzetting van de gemeentelijke dienstverlening ten aanzien van gelijke onderwijskansen voor iedereen maakt dat we hier volop op willen blijven inzetten en er daardoor extra middelen voor nodig zijn.

4. De dienstverlenende gemeente

Hfd	Programma 4 (x € 1.000)	2024	2025	2026	2027
4.1	Totaal onvermijdelijke ontwikkelingen	-179	-179	-179	-179
4.2	Totaal bestaand beleid	0	0	0	0
	Totaal nieuw beleid	-8	-8	-8	-8
	Totaal generaal	-187	-187	-187	-187

4.1 Onvermijdelijke ontwikkelingen

Tkv	Onvermijdelijke ontwikkelingen (x € 1.000)	2024	2025	2026	2027
1.1	Bijdrage VNOG	-119	-119	-119	-119
1.2	1e berap 2023 - vervoer/opvang zwerfdieren	-5	-5	-5	-5
7.4	1e berap 2023 - bijdrage Omgevingsdienst	-55	-55	-55	-55
	Onvermijdelijke ontwikkelingen	-179	-179	-179	-179

1.1 Bijdrage VNOG

Dit betreft de verwachte hogere bijdrage aan de GR Veiligheidsregio Noord- en Oost Gelderland. Deze is wettelijk verplicht op basis van de Wet veiligheidsregio's (Wvr). De totale begroting van de VNOG is €53.276.000,-. Volgens de herverdeelsleutel 2021 is het aandeel van de gemeente Oude IJsselstreek 4,39%. De bijdrage stijgt met 7,7% ten opzichte van de bijdrage in 2023, van €2.172.000,- naar €2.339.000,- in 2024 (stijging van €167.000,-). De gemeentelijke bijdrage aan de VNOG stijgt alleen als gevolg van de loon- en prijscompensatie en autonome ontwikkelingen. De VNOG zal zich bezighouden met hun wettelijke taken en het (verder) uitvoeren van het Regionaal Beleidsplan 2021-2024. Er zijn geen specifieke nieuwe wensen en/of taken die zij gaan uitvoeren. Wel worden ze meer en meer in positie gebracht bij langdurige crisissen, maar hier krijgen zij stapsgewijs meer geld voor vanuit het Rijk.

1.2 Vervoer dieren / opvang zwerfdieren

Voor een toelichting verwijzen wij u de 1^e berap 2023.

7.4 Bijdrage Omgevingsdienst Achterhoek

Voor een toelichting verwijzen wij u de 1^e berap 2023.

4.2 Nieuw beleid

Tkv	Nieuw beleid (x € 1.000)	2024	2025	2026	2027
1.2	Bewustwording cyberveiligheid & privacy	-8	-8	-8	-8
	Nieuw beleid	-8	-8	-8	-8

1.2 Bewustwording cyberveiligheid & privacy

Doel: We maken onze collega's, inwoners, bedrijven en instellingen bewuster van (cyber-)risico's en voldoen daarmee aan de oproep van de ledenvergadering van de VNG en geven daarmee invulling aan speerpunt 3 vanuit het Integraal veiligheidsbeleid 2023-2026. We vergroten daarmee de Cyberweerbaarheid, beperken economische schade door onder meer de impact op onze voorzieningen in beeld te hebben, hebben beeld van gedrag en cultuur waarmee we de weerbaarheid kunnen vergroten.

Bewustwording van cyberveiligheid en privacy is om verschillende redenen belangrijk voor inwoners, bedrijven, instellingen en de medewerkers van onze organisatie. Als mensen zich bewust(er) zijn van cyberveiligheid en privacy kwesties zijn zij beter in staat om gegevens te beschermen en te voorkomen dat cybercriminelen toegang krijgen tot hun gegevens of voorkomen dat informatie ongeoorloofd wordt verzameld of gedeeld. Verder beperken we hiermee de mogelijke economische schade. Bewustwording

kan ook een positieve impact hebben op de economische schade die veroorzaakt wordt door cyberaanvallen en kan leiden tot een cultuurverschuiving naar een meer veiligheidsbewuste samenleving en kan bijdragen aan een beter begrip van de impact van cybercriminaliteit op de samenleving.

Hiervoor is tot nog toe geen specifiek budget aangevraagd. Voor 2024 zijn een tweetal programma's gepland voor inwoners, instellingen en bedrijven. En er is een doorlopend leerprogramma voor de organisatie. Met deze programma's wordt uitvoering gegeven aan in december 2022 vastgestelde integraal veiligheidsbeleid.

Cyberveiligheid is een wettelijke verplichting omdat gemeentes veel gevoelige gegevens van burgers verwerken. Daarom moet de gemeente ervoor zorgen dat deze gegevens goed zijn beveiligd en dat er passende maatregelen worden genomen om de privacy van burgers te beschermen. Verder heeft de gemeente de verantwoordelijkheid om te zorgen voor de continuïteit van haar dienstverlening.

De kosten voor inwoners, bedrijven en/of instellingen zijn in dit programma opgenomen (taakveld 1.2), die voor de eigen organisatie in programma 5 (zie aldaar bij taakveld 1.2).

5. Bedrijfsvoering / overhead

Hfd	Programma 5 (x € 1.000)	2024	2025	2026	2027
5.1	Totaal onvermijdelijke ontwikkelingen	-575	-757	-1.173	-1.173
5.2	Totaal bestaand beleid	-840	-820	-595	-575
5.3	Totaal nieuw beleid	-256	-290	-114	-114
	Totaal generaal	-1.671	-1.867	-1.882	-1.862

5.1 Onvermijdelijke ontwikkelingen

Tkv	Onvermijdelijke ontwikkelingen (x € 1.000)	2024	2025	2026	2027
0.1	1e berap 2023 - Gemeenteraad	-27	-27	-27	-27
0.8	1e berap 2023 - Facilitair	-77	-77	-77	-77
0.8	1e berap 2023 - Tractiemiddelen	-9	-9	-9	-9
0.8	1e berap 2023 - CAO 2023	-1.012	-1.012	-1.012	-1.012
0.8	1e berap 2023 - ICT samenwerking	-100	-100	-100	-100
0.8	1e berap 2023 - Licentie en onderhoudskosten	-60	-60	-60	-60
0.8	1e berap 2023 - Vrijval stelpost loon/prijscomp.	860	728	337	337
div	Stijging rente leningen	-150	-200	-225	-225
	Onvermijdelijke ontwikkelingen	-575	-757	-1.173	-1.173

0.1 Gemeenteraad

Voor een toelichting verwijzen wij u de 1^e berap 2023

0.8 Facilitair, Tractiemiddelen, CAO 2023, ICT samenwerking, licentie en onderhoudskosten, vrijval stelpost loon- en prijscompensatie

Voor een toelichting verwijzen wij u de 1^e berap 2023

div. Stijging rente leningen - effect op kapitaallasten

In de begroting 2023 en meerjarenraming 2024-2027 is bij de berekening van de kapitaallasten uitgegaan van een rentepercentage van 2,8% voor nieuw af te sluiten geldleningen. De rente voor nieuw af te sluiten leningen is inmiddels gestegen naar 3,42%. Hoelang de rente hoog blijft is niet te zeggen. Vooral nog gaan we uit van een hogere rentestand voor nieuw af te sluiten leningen van 3,3%. Bovenstaand bedrag betreft een globale herrekening van het effect daarvan op de kapitaallasten van de reeds in de begroting 2023-2026 opgenomen investeringen, dus niet de nieuwe/bijgestelde investeringen in deze voorjaarsnota. Voor die nieuwe/aangepaste investeringen zijn de kapitaallasten in elk programma opgenomen, waarbij we tevens uit zijn gegaan van 3,3% rente.

5.2 Bestaand beleid

Tkv	Bestaand beleid (x € 1.000)	2024	2025	2026	2027
0.8	Personeel fysiek domein (programma 1)	-343	-343	-343	-343
0.8	Personeel sociaal domein (programma 2)	-177	-177	-117	-117
0.8	Personeel economie en onderwijs (programma 3)	0	0	0	0
0.8	Personeel dienstverlening (programma 4)	-188	-168	-80	-60
0.8	Personeel bestuur en bedrijfsvoering (programma 5)	-132	-132	-55	-55
0.8	Personeel opvang vluchtelingen	-280	-280	-280	-280
0.8	Verwachte rijksbijdrage opvang vluchtelingen	280	280	280	280
	Bestaand beleid	-840	-820	-595	-575

0.8 Personeel fysiek domein

De bijstellingen hebben onder meer te maken met groenbeheer in verband met areaaluitbreiding. In de afgelopen 10 jaar is de buitendienst met geen enkele, extra, medewerker uitgebreid ondanks dat er die tijd er en ca 70 Ha aan areaal is bijgekomen. We hebben dit kunnen opvangen door onze manier van werken aan te passen en gebruik te maken van de moderne machines, meer inzet van medewerkers met een afstand tot de arbeidsmarkt en de digitalisering. We constateren dat we nu al niet meer volledig kunnen voldoen aan de eisen die we met elkaar hebben vastgesteld.

Daarnaast is uitbreiding van het team grondstoffen nodig om taken adequaat te kunnen uitvoeren rond onder meer het scheiden van afval. Daarnaast staat het kwaliteitsniveau in de openbare ruimte onder druk waardoor de veiligheid van onze inwoners in het geding kan komen. We praten dan over herstel van loszittende tegels, paaltjes, banken brandkranen, riolering ondersteuning verkiezingen, enz. Daarom voorzien we uitbreiding van het team dat zich hierover ontfermt.

Tenslotte is uitbreiding van toezicht en handhaving nodig. Onder meer vanwege uitbreiding van civiele werkzaamheden, maar ook omdat criminelen zich steeds meer verplaatsen van de onder- naar de bovenwereld. Het toepassen van de wet BIBOB, gericht op het voorkomen van ondermijning, is arbeidsintensief.

0.8 Personeel sociaal domein

Al enige tijd loopt het mensen met schulden op, zeker sinds de oorlog in Oekraïne en de hoge inflatiecijfers. Op dit moment wordt schuldhulpverlening deels gedekt uit de tijdelijke coronamiddelen, maar er is een structurele oplossing nodig om mensen met schulden te helpen. Daarnaast ramen we voor enkele jaren een cultuurmakelaar.

0.8 Personeel dienstverlening

Doordat er een aanpassing in levensduur van id-kaarten en paspoorten is geweest komt er nu eens in de 10 jaar een piek van vernieuwing documenten. De start van de piek is januari 2024 en deze loopt door tot 2028. In de huidige begroting was al rekening gehouden met hogere legesinkomsten, maar was nog geen tijdelijke uitbreiding van de personele capaciteit opgenomen. Daarnaast willen we specifiek aandacht hebben voor het kwaliteitsniveau van de dienstverlening, waarvoor we tijdelijk aanvullende capaciteit ramen.

0.8 Personeel bestuur en bedrijfsvoering

Vanaf 2024 zijn er geen middelen meer beschikbaar voor lobby activiteiten op regionaal, provinciaal en landelijk niveau. Er bestaat wel de wens om actief lobby te voeren voor onze gemeente of als onderdeel van de regionale lobby. Daarnaast is het noodzakelijk om de capaciteit op het gebied van applicatiebeheer te vergroten.

0.8 Personeel team opvang vluchtelingen

Voor de opvang van vluchtelingen (Oekrainers; statushouders) is er wellicht structurele ondersteuning nodig van een team medewerkers. De aangestelde regisseur vluchtelingen heeft als onderdeel van de opdracht om in beeld te brengen in hoeverre de huidige toegekende financiële middelen toereikend zijn

0.8 Verwachte rijksbijdrage opvang vluchtelingen

Gezien de compensatie over 2022 en het rijksbeleid, gaan we ervan uit dat we voor de extra kosten van het team opvang vluchtelingen, volledig gecompenseerd worden.

5.3 Nieuw beleid

Tkv	Nieuw beleid (x € 1.000)	2024	2025	2026	2027
0.8	Personeel ecologisch bermbeheer	0	-54	-54	-54
0.8	Techn. voorz. Publicaties Open Overheid	-25	-25	-25	-25
0.8	Bewustwording cyberveiligheid & privacy	-10	-10	-10	-10
0.8	Projectbudget bedrijfscontinuïteit	-20	0	0	0
0.8	Informatieveiligheid BIO2/NIS2	0	PM	0	0
0.8	Datagedreven werken - Datawarehouse	-25	-25	-25	-25
0.8	Personeel data gedreven werken	-176	-176		
	Nieuw beleid	-256	-290	-114	-114

0.8 Personeel ecologisch bermbeheer

Voor wat betreft het ecologisch bermmenmaaien gaat het hier over speciale apparatuur (trekker met afzuigwagen) omdat dit soort gras dient te worden afgevoerd. Dit betekent extra werk. Voor deze machine is een bestuurder nodig.

0.8 Technische voorziening Digitale Publicaties Open Overheid

Doel: informatie passief en actief publiceren conform de Wet open overheid.

Eventueel in samenwerking met andere gemeenten, binnen de ICT Samenwerking en mogelijk VNG-verband, willen we een technische voorziening realiseren voor het digitaal publiceren van informatie conform de eisen die de Wet open overheid daaraan stelt.

0.8 Bewustwording cyberveiligheid & privacy

Zie voor een uitgebreide toelichting onder programma 4- 1.2 Bewustwording cyberveiligheid & privacy. De kosten voor inwoners, bedrijven en/of instellingen zijn opgenomen in programma 4 (dienstverlening), die voor de eigen organisatie in programma 5 (overhead/bedrijfsvoering).

0.8 Projectbudget bedrijf continuïteit

Doel: continuïteit vormgeven van het functioneren van de gemeente bij een interne crisis rekening houdende met de kritische bedrijfsprocessen zodat de gemeente zo snel als mogelijk de dienstverlening kan hervatten.

Voor 2024 willen we werken, samen met het management en het college naar standaard plan voor een interne crisis gebaseerd op een risicoafweging. In 2023 worden de voorbereidingen daarvoor genomen. Het gaat om een uitwerking van het informatieveiligheidsbeleid en is een onderdeel van de nieuwe wet- en regelgeving rondom informatieveiligheid (NIS2/BIO2).

0.8 Informatieveiligheid BIO2/NIS2

Doel: we werken naar het volledig voldoen aan de wet- regelgeving op het gebied van informatieveiligheid, bereiden een monitoringsmodel voor om de voortgang te monitoren en hebben ter voorbereiding van de begrotingscyclus van 2025 een plan van aanpak met prioritering en risicoacceptatie.

In Europa is bepaald dat nieuwe regelgeving noodzakelijk is voor een veilige digitale wereld en dat vitale infrastructuur en ook gemeentes nu deze wettelijke plicht krijgen, beschreven in de NIS2. Eerder was de Baseline Informatieveiligheid Overheid (BIO) geen wettelijk plicht. Deze regelgeving is vergelijkbaar en aanvullend aan de AVG. We bereiden in 2023 een planning voor ten behoeve van een gap-analyse en een plan van aanpak met prioritering voor te leggen en vast te laten stellen door het college waarin alle gestelde (nieuwe) eisen zijn opgenomen in 2024. Deels zijn er in projectvorm al zaken in uitvoering of in voorbereiding. Voor 2025 is de verwachting dat er een budgetvraag komt voor het uitvoeren van projecten, maar hoe groot is nu niet bekend.

0.8 Datagedreven werken - Datawarehouse

Doel: dit jaar zijn we bezig met het maken van een plan van aanpak om het datagedreven werken gestructureerd in de organisatie vorm te geven. De pilots waarin we nu oefenen zijn gebaseerd op onderdelen waar al met data wordt gewerkt en daarnaast benutten we de kansen die zich voordoen. Vanaf 2024 willen we datagedreven werken met dit plan van aanpak verder brengen in de organisatie en in 2024 en 2025 gaan borgen in de organisatie.

De technische infrastructuur, in de vorm van een 'Data Warehouse', is een noodzakelijk voorwaarde voor datagedreven werken. Daarvoor is het noodzakelijk aanvullende applicaties voor het datawarehouse aan te schaffen alsmede ondersteuning bij de inrichting daarvan.

0.8 Personeel datagedreven werken I&A datasturing - data analist/data engineer

Om ons voor te bereiden op de toename van data gedreven werken is het nodig om onze technische infrastructuur te versterken. Dit houdt in dat we zowel de benodigde menskracht als de juiste applicaties nodig hebben. Om deze reden willen we een data-engineer en een data-analist aantrekken.

Een data-engineer houdt zich onder meer bezig met het ontwerpen, bouwen en onderhouden van de infrastructuur die nodig is om data te verwerken te analyseren. En om ervoor te zorgen dat we voldoen aan de geldende wet- en regelgeving op het gebied van privacy en informatieveiligheid. Een data-analist richt zich om het analyseren en interpreteren van data om hieruit waardevolle inzichten te verkrijgen die bijdragen aan de besluitvorming en een bijdragen leveren aan de gestelde doelen.

Een beleidsmedewerker heeft vaak te maken met grote hoeveelheden data en informatie en heeft hulp nodig om deze informatie snel en efficiënt te verwerken en nog beter in staat zal zijn zich te focussen op het interpreteren van de resultaten en het formuleren van beleid en beleidsadviezen.

6. Algemene dekkingsmiddelen

Hfd	Algemene dekkingsmiddelen (x € 1.000)	2024	2025	2026	2027
6.1	Totaal onvermijdelijke ontwikkelingen	-197	-531	426	-1.519
	Totaal bestaand beleid	0	0	0	0
6.2	Totaal nieuw beleid	602	602	602	602
	Totaal generaal	405	71	1.028	-917

6.1 Onvermijdelijke ontwikkelingen

Tkv	Onvermijdelijke ontwikkelingen (x € 1.000)	2024	2025	2026	2027
0.7	Septemercirculaire 2022	133	-196	758	-1.187
0.7	Decemercirculaire 2022	-330	-335	-332	-332
	Onvermijdelijke ontwikkelingen	-197	-531	426	-1.519

0.7 Septemercirculaire 2022

Dit betreft de doorvertaling van de aanpassingen van de algemene uitkering op basis van de septemercirculaire 2022, exclusief eventuele taakmutaties. De fors negatieve bijstelling voor 2027 betreft het aflopen van de eenmalige vergoeding die het Rijk voor 2026 aan de gemeenten heeft verstrekt, maar die per 2027 stopt.

0.7 Decemercirculaire 2022

Dit betreft de doorvertaling van de aanpassingen van de algemene uitkering op basis van de decemercirculaire 2022, exclusief eventuele taakmutaties.

6.2 Nieuw beleid

Tkv	Nieuw beleid (x € 1.000)	2024	2025	2026	2027
0.61	OZB	350	350	350	350
0.7	Opname stelpost comp. Rijk indexering 2022	252	252	252	252
	Nieuw beleid	602	602	602	602

0.61 Onroerende Zaak Belasting

Over 2022 is de inflatie (CPI) uitgekomen op 10% en voor 2023 gaat het CBS voorlopig uit van 4,4% en voor 2024 van 3,3%. In deze voorjaarsnota zijn wij voorlopig uitgegaan van een trendmatige verhoging van de OZB met € 350.000 wat overeenkomt met een compensatie van de inflatie met 4%.

0.61 Opname stelpost compensatie rijk inflatie 2022

In de najaarsnota 2022 heeft het Rijk bekend gemaakt dat gemeenten en provincies vanaf het voorjaar van 2023 structureel extra middelen krijgen om publieke en maatschappelijke voorzieningen te compenseren voor hoge kosten vanwege de hoge inflatie in 2022. Oorspronkelijk was het macrobudget hiervoor bijna € 500 miljoen, maar het Rijk heeft dit in de voorjaarsnota 2023 fors verlaagd naar een kleine € 130 miljoen. Voor onze gemeente betekent dit een bedrag van rond de € 252.000 euro. Pas bij de meircirculaire weten we het precieze bedrag, maar aangezien het een structurele compensatie is voor prijsstijgingen in 2022, die structureel doorwerken, vinden we het opportuun hier in deze voorjaarsnota al rekening mee te houden.

7. Woonlasten

De “woonlasten” is het bedrag dat een huishouden aan de gemeente Oude IJsselstreek betaalt. De woonlasten bestaan uit drie componenten, de rioolheffing, de afvalstoffenheffing en de Onroerende Zaakbelasting (OZB).

Rioolheffing

Rioolheffing is het kostendekkende tarief dat een huishouden betaalt voor de riolering. De kosten van de riolering bestaat voor meer dan de helft uit kapitaallasten van in het verleden gedane investeringen. In 2023 wordt er een nieuw Gemeentelijk Water en Rioleringsplan 2024-2027 opgesteld. Hierin staat de begroting voor de komende jaren. Een inschatting van de kosten voor 2024 leidt tot een verwachte toename van het rioolheffingstarief van ruim 16%. Dit is nadrukkelijk een voorlopig beeld, bij de begroting kan een verfijndere doorrekening worden gemaakt. Onder andere kan hierbij gekeken worden welke mogelijkheden de ruimte in het bufferfonds Riolering biedt. Omdat riolering voornamelijk uit kapitaallasten bestaat, is ook de ontwikkeling van de rente van invloed op de totale kosten. Dit kan de kosten voor riolering nog beïnvloeden en daarmee ook het tarief voor rioolheffing.

Afvalstoffenheffing

Qua kostenopzet verschilt het product afval/grondstoffen enorm met riolering. Waar riolering grotendeels uit kapitaallasten bestaat van in het verleden aangelegde riolering, bestaat afval/grondstoffen veelal uit marktwerkende onderdelen. Vraag en aanbod, prijs en hoeveelheid spelen hier een grote rol. Vooral voor de overslag en verwerking van het afval is de markt grillig. In 2022 werd bijvoorbeeld in het 1e halfjaar nog het dubbele voor het aanbod papier ontvangen vergeleken met het 2e halfjaar.

Voor afval bestaan er meerdere tarieven per huishouden. Eén- en meerpersoonshuishoudens en een grote of kleine container hebben een verschillend tarief. In 2024 wordt overgegaan op tarief voor restafval. Door prijsstijgingen en een vervolgstap in het nieuwe VANG beleid, stijgen de kosten voor 2024 naar verwachting tussen de 10%-15%. Aan deze ramingen wordt nog gerekend, bijvoorbeeld welk effect het nieuwe tarief op rest zal hebben op de hoeveelheid te verwerken restafval. Daarnaast zien we ook ontwikkelingen als afkeur van PBD. Deze ontwikkelingen moeten wij ook nog doorrekenen. Hierdoor is de huidige verwachting van een stijging van het tarief met 10-15% voor dit moment slechts indicatief.

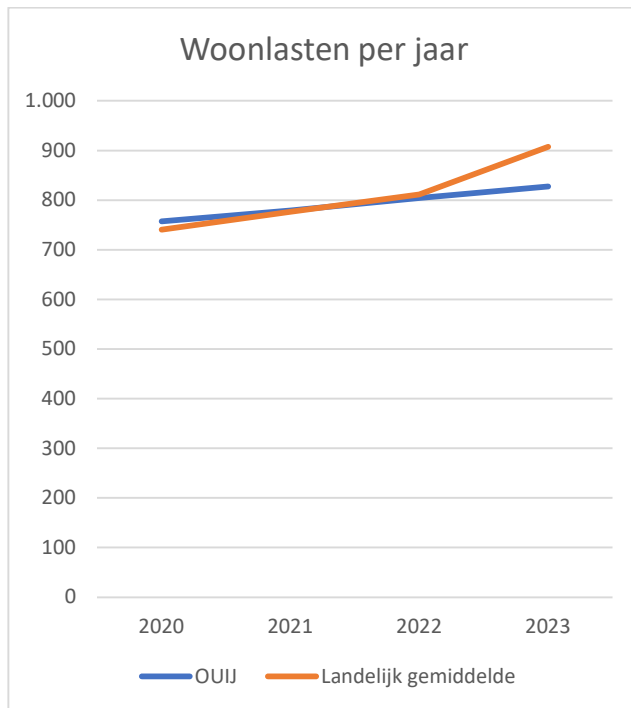
OZB

In het coalitieakkoord 2023-2026 is opgenomen dat de woonlasten met maximaal 3% stijgen per jaar. In 2023 hebben wij het tarief voor de OZB verlaagd om aan dit uitgangspunt te voldoen. Op basis van de huidige inschattingen zou vasthouden aan dit uitgangspunt voor het jaar 2024 een daling van de OZB met 7%-8% betekenen, hetgeen afgerond een nadelig effect op de begroting heeft van bijna € 500.000.

In een tijd met flinke loon- en prijsstijgingen vinden wij het reëel dit uitgangspunt te heroverwegen. Dit uitgangspunt was immers gebaseerd op inschattingen die er medio 2021 -in aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen- waren, toen de inflatie (CPI) nog slechts op zo'n 2,7% lag. Over 2022 is de inflatie (CPI) uitgekomen op zo'n 10% en voor 2023 gaat het CBS voorlopig uit van zo'n 4,4% en voor 2024 van 3,3%. In deze voorjaarsnota zijn wij voorlopig uitgegaan van een trendmatige verhoging van de OZB met 4%. Dit is in afwachting van de meicirculaire en de definitieve berekeningen van de rioolheffing en afvalstoffenheffing.

Totale woonlasten

Mochten de genoemde indicatieve verhogingen bij de begroting 2024 werkelijkheid worden, dan stijgen de totale woonlasten in 2024 met zo'n 10%, waar die over 2023 net onder de 3% lag. Wij blijven daarmee nog steeds ruim onder de landelijke trend als we dit afzetten tegen de eerdergenoemde inflatiepercentages. De afgelopen jaren laten ook zien dat onze woonlasten ruim onder de landelijke trend zijn gebleven:

En voor 2024 verwachten we daar nog steeds ruim onder te blijven. We benadrukken hierbij dat dit voor nu nog slechts een indicatieve rekenexercitie is voor deze voorjaarsnota. Veel hangt af van de ontwikkeling van de rijksfinanciering, waarover in de meicirculaire meer duidelijkheid komt. Pas bij de begroting wordt een definitieve berekening gemaakt van de ontwikkeling van de verschillende woonlastentarieven.

8. Nieuwe en aangepaste investeringen

Onderstaand het financiële effect van nieuwe en aangepaste investeringen, per jaar, met daarbij een indicatie van de bijbehorende kapitaallasten.

		Investeringen (x € 1.000)	2024	2025	2026	2027
prg	tkv	Nieuw beleid / voortkomend uit bestaand beleid	4.473	3.912	7.312	2.357
1	0.3	Huisvesting internationale werknemers	PM	PM	PM	PM
1	2.1	Civieltechnische kunstwerken				239
1	2.1	Wegen	900	900	900	900
1	2.1	Snelheidsremmende maatregelen Oude IJsselweg	113			
1	2.1	Snelheidsremmende maatregelen Marmelhorstweg	122			
1	2.1	Varsseveld busroute	140			
1	2.1	Parkeercoffer Mezenpad/Lijsterstraat	PM	PM	PM	PM
1	2.1	Fietsverbinding Megchelen-Landfort		600		
1	2.1	Plaatsing Schabracqmeubilair	150			
1	5.2	Aanpassing sportpark IJsselweide	PM	PM	PM	PM
1	5.7	Maai-zuigmachine berm- en watergangbeheer	400			
1	7.2	Riolering	829	829	829	829
1	7.3	Vervanging ondergrondse containers	169	83	83	89
1	8.1	Doorontwikkeling DRU IP	PM	PM	PM	PM
1	8.1	Lokaal programma landelijk gebied	PM	PM	PM	PM
1	8.3	Revolverende lening toekomstbestendig wonen	PM	PM	PM	PM
3	3.1	Stimuleringsfonds toekomstbestendige bedrijventerreinen		300	300	300
3	3.1	Revitalisering bedrijventerrein Hofskamp Zuid Varsseveld		1.200	1.200	
3	3.4	Camperplekken	100			
3	4.2	IKC Gendringen extra ambities en indexering	350			
3	4.2	IKC Gendringen kinderopvang	1.200			
3	4.2	IKC Gendringen omliggende openbare ruimte	PM	PM		
3	4.2	IKC Silvolde			4.000	

rente 3,3%	2024	2025	2026	2027
afsch.term	inschatting kap.lst.			
25		0	0	0
20		46	93	139
20		6	6	6
20		6	6	6
20		7	7	7
15			41	41
15		10	10	10
8		52	52	52
40		21	43	64
20		9	13	17
25		0	12	25
25		0	50	99
20		5	5	5
40		9	9	9
40		31	31	31
40		0	0	103
totaal		202	378	614

1-0.3 Huisvesting internationale werknemers

Zie de toelichting bij programma 1. Als er gekozen wordt voor strategie waarbij de gemeente zelf het initiatief neemt voor het realiseren van een aantal (geclusterde) locaties voor huisvesting van internationale werknemers, eventueel gecombineerd met huisvesting voor asielzoekers en vluchtelingen, kan de initiële investering oplopen tot meer dan €10 mln.

1-2.1 Civieltechnische kunstwerken

Bij de opstelling van het nieuwe beheerplan is een doorkijk gemaakt naar de benodigde kosten voor het instant houden van het areaal. Uit de gehouden inspecties is gebleken dat een drietal bruggen in aanmerking komen voor vervanging in 2027. Het gaat hierbij om de volgende bruggen: Wegabrug in Ulft, Zuiderkruisbrug in Ulft en Vijverpadbrug in Gendringen.

1-2.1 Wegen

In het huidige beleidsplan staat aangegeven dat de wegen in de gemeente Oude IJsselstreek kwaliteitsniveau basis moeten hebben. Kwaliteitsniveau basis is een voldoende (cijfer tussen 5,5 en 6,5). Het huidige kwaliteitsniveau van wegen met een asfaltverharding ligt onder het gewenste kwaliteitsniveau. De oorzaak hiervan is dat in de vorige planning een aantal wegen doorgeschoven zijn en deze daardoor het kwaliteitspeil omlaaghalen. In de nieuwe planning zijn deze wegen, aangevuld met andere wegen die gereconstrueerd moeten worden weer verwerkt. De verwachting is dat na uitvoering van de nieuwe meerjarenplanning het kwaliteitsniveau stijgt tot het gewenste niveau. De afgelopen jaren zijn vanwege de beschikbare financiële ruimte in combinatie met de inflatie een aantal projecten doorgeschoven. Voor de komende vier jaar is een nieuwe planning opgesteld. Hierin zijn de doorgeschoven projecten van de afgelopen jaren en de noodzakelijke projecten voor de komende jaren verwerkt. Dit resulteert in een gemiddelde investeringsbehoefte van afgerond € 1,6 miljoen per jaar, dat is zo'n € 900.000 meer dan is begroot. Hierin zijn de inflatiekosten verwerkt.

1-2.1 Snelheidsremmende maatregelen Oude IJsselweg

De verkeersveiligheid van het kruispunt Oude IJsselweg/N317 is al enige jaren in de aandacht; de ontwikkeling van de zorglocatie van Zozijn aan de Oude IJsselweg heeft de aanpak van dit kruispunt nog urgenter gemaakt. De hoogte van dit krediet wordt de komende weken inzichtelijk gemaakt

1-2.1 Snelheidsremmende maatregelen Marmelhorstweg

De Marmelhorstweg vormt in het fietsroutenetwerk tussen Gendringen en Sinderen nog een belangrijke functie, in combinatie met reeds gerealiseerde vrijliggende fietspaden. Het gaat om het vergroten van de verkeersveiligheid, naar aanleiding van een verkeersveiligheidsanalyse; de maatregelen die hiervoor geschikt zijn, zijn bedoeld om de snelheid van het gemotoriseerde verkeer te verlagen; voor deze maatregelen is een rijkssubsidie beschikbaar.

1-2.1 Varsseveld busroute

De busroute van lijn 74 (Doetinchem-Enschede) is een bestaande lijn; de bereikbaarheid van de halte bij het NS station moet verbeterd worden; de aansluiting tussen de beide openbaar vervoer netwerken is belangrijk voor de toegankelijkheid van het openbaar vervoer

1-2.1 Parkeerkoffer Mezenpad/Lijsterstraat

De Vogelbuurt is voor het grootste deel voltooid; in dit deel van de wijk zijn naar verhouding te weinig parkeervoorzieningen aangebracht, hetgeen leidde tot veel onrust en ongemak in de buurt. De hoogte van dit krediet wordt de komende weken inzichtelijk gemaakt

1-2.1 Fietsverbinding Megchelen-Landfort

De visie LPOIJ is in februari 2022 door de raad vastgesteld. Daarbij zijn afspraken vastgelegd dat uit een woningbouw ontwikkeling een bijdrage wordt geleverd aan de realisatie van het fietspad Gendringen-Megchelen. Hiervoor dient, zoals al in de vorige begroting aangegeven, een investering van € 600.000 te worden opgenomen om tot realisatie van het fietspad te komen.

1-2.1 Plaatsing Schabracqmeubilair

Gemeente Oude IJsselstreek heeft verschillende stalen ornamenten van de kunstenaar Schabracq in bezit welke nog niet in de openbare ruimte geplaatst zijn. Dit kunstzinnige straatmeubilair bestaat uit grote en kleinere lantaarnpalen, bankjes en paaltjes. Voor het opknappen en plaatsen van de totale voorraad Schabracqmeubilair dat bij de brandweerkazerne ligt wordt nu eenmalig budget gevraagd.

1-5.2 Aanpassing sportpark IJsselweide

Naar aanleiding van het locatie onderzoek voor de samenwerkende voetbalverenigingen in Uift (Uiftse Boys en SDOUC) heeft het college sportpark IJsselweide aangewezen als voorkeurslocatie voor vestiging van de nieuwe fusieclub. Er worden investeringen verwacht voor de sportinfrastructuur (denk aan kunstgrasvelden kleedaccommodaties, mogelijke verschuivingen bestaande accommodaties etc.) en overige randvoorwaarden, zoals waterberging en het verbeteren van de verkeerssituatie (Anton Tijdinklaan en Waalstraat).

1-5.7 Maai-zuigmachine berm- en watergangbeheer

Dit betreft de aanschaf van een maai-zuigmachine voor berm- en watergangbeheer, horend bij ecologisch bermbeheer (zie ook de toelichting bij programma 1, taakveld 5.7 ecologisch bermbeheer).

1-7.2 Riolering

Dit betreffen extra investeringen op basis van het nieuwe Water- en Rioleringsprogramma.

1-7.3 Vervanging ondergrondse containers

Dit betreft de vervanging van de bestaande 112 ondergrondse containers, als eerste zijn er 19 glascontainers gepland voor 2024 omdat de afschrijvingstermijn van dit type container korter is dan voor de overige typen. Als de containers niet vervangen gaan worden lopen we tegen grotere veiligheidsrisico's en hogere reparatiekosten aan. Zie ook de toelichting bij programma 1, taakveld 7.3.

1-8.1 Doorontwikkeling DRU IP

Er zijn ambities uitgesproken over doorontwikkeling van het DRU-Industriepark. In 2022 is hiertoe een haalbaarheidsonderzoek uitgevoerd. Het gaat dan om de ambities en de wens van de gemeente om de doorontwikkeling vorm te geven door toevoegen van een hotel- en museale functie en daarnaast het evenementenprofiel te versterken. Er is onderzoek gedaan waarbij vakspecialisten zijn ingeschakeld bij de haalbaarheidstoets (voor de museale- en 1 overnachtingsfunctie) naar hetgeen nu geacht reëel te zijn om mee aan de slag te gaan. Het voornemen is om de resultaten en aanbevelingen verder uit te werken in een plan van aanpak. Het doel om tot doorontwikkeling te komen van het DRU-Industriepark is op zich niet nieuw. Het instrumentarium om te komen tot die doorontwikkeling, het inzetten van een projectleider hiervoor en de daarmee samenhangende kosten waren niet eerder concreet. Naast het plan van aanpak wordt duidelijk of en welke investering nodig is.

1-8.1 Lokaal programma landelijk gebied

Wij zetten in op een vitaal en leefbaar buitengebied. Daarvoor werken we aan een "gereedchapskist" met een aantal instrumenten. Er komen vanuit Europa, Rijk, provincie en regio ondersteunende faciliteiten beschikbaar waar wij op willen aansluiten. Op basis van de gebiedsgerichte aanpak van de provincie willen we dit vertalen naar een Lokaal Programma Landelijk Gebied. De uitvoering hiervan zal starten in 2024.

1-8.3 Revolverende lening toekomstbestendig wonen

De Toekomstbestendig wonen lening is een lening bij SVn waarbij de provincie 50% cofinanciert. De andere 50% wordt bijgedragen vanuit het gemeentelijke fonds van SVn. Het doel van de lening is om de bestaande woningvoorraad aan te passen voor de toekomst. Het gaat om energiemaatregelen, maar ook levensloopbestendig maken, asbestsanering e.d.

3-3.1 Stimuleringsfonds toekomstbestendige bedrijventerreinen

I.v.m. de oprichting van een stimuleringsfonds voor ondernemers op bedrijventerrein IJsselweide is een groter investeringsbudget noodzakelijk. Het fonds heeft als doel de ondernemers te stimuleren om

investering te doen op private terreinen voor duurzaamheid en beeldkwaliteit. Uitgangspunt is een aanvraagtermijn van 3 kalenderjaren in aansluiting op de revitaliseringsperiode. Voor de hoogte van de investering is uitgegaan van de ervaringen in Akkermansweide, waar in totaal € 1,8 miljoen euro als fonds is ingezet.

3-3.1 Revitalisering bedrijventerrein Hofskamp Zuid Varsseveld

Al eerder is besloten om de bedrijventerreinen Hofskamp Zuid en IJsselweide te gaan revitaliseren. Gestart is met de planvorming voor IJsselweide. Nu dat deze in 2023 afgerond wordt, wordt in 2024 gestart met de uitvoering. Vanaf 2024 starten we met de planvorming en participatie voor Hofskamp Zuid, hetgeen zal leiden tot investeringen in 2025 en 2026. We hanteren daarbij dezelfde normbedragen als IJsselweide.

3-3.4 Camperplekken

Vanuit het recreatief en toeristisch beleid wordt in het Landschapspark Oude IJssel voorzien in enkele camperlocaties. In 2023 willen we hiervoor een concept uitwerken en deze in gaan 2024 realiseren. Daartoe wordt een investeringsbudget gevraagd.

3-4.2 IKC Gendringen extra ambities en indexering

Het IKC Gendringen vraagt aanvullend budget i.v.m. aanvullende ambities van de raad ten aanzien van duurzaamheid en circulariteit en een kleine budgetoverschrijding als gevolg van inflatiecorrectie. Het betreft een investering in 2024 waarvoor de raad in mei 2023 beslist.

3-4.2 IKC Gendringen kinderopvang

Het IKC Gendringen vraagt aanvullend budget i.v.m. de realisatie van een kinderopvanglocatie in pandig in het IKC. Deze investering is naast de realisatie van het onderwijsdeel, de zorgplicht van de gemeente. Tegenover de investering voor de kinderopvang staat een kostendekkende huur, die door Humankind via Essentius aan ons voldaan wordt.

3-4.2 IKC Gendringen omliggende openbare ruimte

Na de realisatie van het IKC Gendringen wordt de omliggende openbare ruimte opnieuw ingericht. Momenteel is het nog onduidelijk hoe dat eruit komt te zien. Nadat de definitieve bouwtekeningen zijn gemaakt wordt een stedenbouwkundige uitwerking van de openbare ruimte gemaakt en wordt becijferd welke investering dat met zich meebrengt voor met name wegconstructie, parkeerplaatsen en groen.

3-4.2 IKC Silvolde

Gelijk aan de kostenverhoging van het IKC Gendringen voorzien we ook voor de realisatie van het IKC in Silvolde een kostenverhoging die leidt tot een hogere investeringsraming. Nu is in een investering van € 6,9 miljoen voorzien. We gaan uit van een kostenstijging van 5 tot 10%. Daarnaast komt er een aanvullende investering voor de kinderopvang, met een kostendekkende huur, ter grootte van € 1,8 miljoen. Tevens zal uit het IHP zeer vermoedelijk blijken dat er ook een gymvoorziening nodig is ter grootte van € 1,5 miljoen. Dat maakt bij elkaar een aanvullende investering van € 4 miljoen.

9. Investeringsbegroting

Onderstaand per programma en taakveld een indicatief overzicht van de restantkredieten uit 2022 en de op basis van deze voorjaarsnota aangepaste investeringsbegroting (bedragen x € 1.000). Er zijn diverse onderwerpen waarvoor nog geen raming/financiële inschatting mogelijk of beschikbaar is, die zijn zoveel mogelijk separaat als PM opgenomen. Onderstaande investeringsbegroting bevat niet de lopende grondexploitaties.

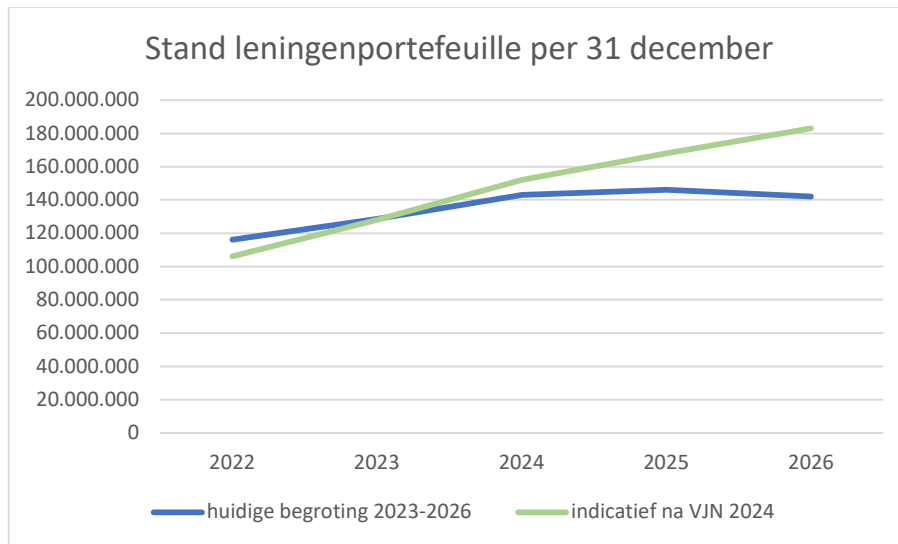
tkv	Omschrijving taakveld	Rest. 2022	Begr 2023	Begr 2024	Begr 2025	Begr 2026	Begr 2027	Totaal
0.3	Beheer overige gebouwen en gronden	27	0	0	0	0	0	27
0.3	Beheer overige gebouwen en gronden			PM	PM	PM	PM	PM
2.1	Verkeer en vervoer	3.801	339	2.589	1.839	1.839	2.078	12.485
2.1	Verkeer en vervoer - nog niet financieel bekend			PM	PM	PM	PM	PM
5.2	Sportaccommodaties	0	221	0	0	0	0	221
5.2	Sportaccommodaties - nog niet financieel bekend		PM	PM	PM	PM	PM	PM
5.7	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	279	490	990	190	190	190	2.329
7.2	Riolering	2.756	1.035	3.041	3.041	3.041	3.041	15.955
7.3	Afval	0	400	169	83	83	89	824
7.4	Milieubeheer	264	440	0	0	0	0	704
8.1	Ruimte en leefomgeving - nog niet financieel bekend			PM	PM	PM	PM	PM
8.2	Grondexploitatie - voorbereidingskredieten	5.577	0	0	0	0	0	5.577
8.2	Grondexploitatie - nog niet financieel bekend		PM	PM	PM	PM	PM	PM
8.3	Wonen en bouwen	1.200	0	0	0	0	0	1.200
8.3	Wonen en bouwen - nog niet financieel bekend		PM	PM	PM	PM	PM	PM
Totaal programma 1		13.904	2.925	6.789	5.153	5.153	5.398	39.322
6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	170	0	0	0	0	0	170
Totaal programma 2		170	0	0	0	0	0	170
3.1	Economische ontwikkeling	900	0	0	0	0	0	900
3.3	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	2.055	312	0	1.500	1.500	300	5.667
3.4	Economische promotie	0	0	100	0	0	0	100
4.2	Onderwijshuisvesting	4.228	142	9.304	2.203	4.000	0	19.877
4.2	Onderwijshuisvesting - nog niet financieel bekend			PM	PM			PM
Totaal programma 3		7.183	454	9.404	3.703	5.500	300	26.544
7.4	Milieubeheer	0	140	0	0	0	0	140
Totaal programma 4		0	140	0	0	0	0	140
0.8	Overige baten en lasten	172	345	320	320	320	320	1.797
0.8	Overige baten en lasten -nog niet financieel bekend			PM	PM	PM	PM	PM
Totaal programma 5		172	345	320	320	320	320	1.797
Totaal generaal		21.428	3.864	16.513	9.176	10.973	6.018	67.972

10. Leningenportefeuille

Verloop leningenportefeuille

Het totaal van de investeringsbegroting inclusief de in deze voorjaarsnota opgenomen aanpassingen is afgerond zo'n € 18 miljoen meer dan in de meerjarenbegroting 2023-2026 is verwerkt. Daarnaast is sprake van een negatieve bijstelling van het begrotingsresultaat over de 4 jaarschijven van opgeteld zo'n € 15 miljoen. Tenslotte leidt het actuele meerjarenperspectief grondexploitaties tot een hogere voorfinanciering.

Alles bij elkaar leidt dit tot een verhoogde financieringsbehoefte die eind 2026 oploopt tot ruim 40 miljoen meer dan waar in de begroting 2023-2026 mee is gerekend:

Relatie met wet FIDO

Volgens de wet Fido mogen de aflossingen van langlopende leningen (en renteherzieningen, maar omdat we die niet hebben laten we die verder buiten beschouwing) jaarlijks niet meer zijn dan 20% van het begrotingstotaal. Het doel hiervan is het beperken van renterisico's.

Voor de eerste jaarschijven voorzien we hier niet direct een probleem mee, maar verder in de tijd kan dit wel vraagstuk opleveren.

In aanloop naar de begroting 2024-2027 zullen we dit daarom waar nodig nader bekijken. Het is denkbaar dat de investeringsbegroting wordt herijkt en/of getemporeerd.

11. Onzekerheden, risico's en kansen

In de Jaarstukken 2022 is de meest actuele stand van zaken van het weerstandsvermogen en de risico's opgenomen. Daarnaast zijn in de 1^e bestuursrapportage 2023 ook bepaalde risico's opgenomen. Specifiek voor deze voorjaarsnota brengen wij daarnaast nog een aantal zaken onder uw aandacht, voor zover die niet al bij de verschillende programma's zijn vermeld.

Algemene uitkering

Grootste onzekerheid op dit moment is de toekomstige algemene uitkering met de bevrozing van het accres en de opschalingskorting in het verschiet (ravijnjaar vanaf 2026). Meer duidelijkheid wordt verwacht in de meicirculaire.

Rentestijging

De afgelopen periode is de marktrente zeer snel en sterk opgelopen. Door de omvang van de leningenportefeuille drukt herfinanciering van aflopende leningen en het afsluiten van nieuwe leningen die nodig zijn op basis van het investeringsprogramma, momenteel zwaarder op de begroting. De ontwikkelen in de actuele marktrente op de middellange termijn zijn moeilijk te voorspellen.

Loon- en prijsstijging

We hebben momenteel te maken met meer dan reguliere kostenstijgingen, die bovendien snel veranderen. De gevolgen voor de langere termijn zijn erg onzeker. Dit speelt met name ook voor de investeringsprojecten. Het hangt voornamelijk af van de tijdsplanning en de dan geldende marktprijzen, op dit moment is het niet mogelijk om een goede inschatting te maken van de financiële effecten.

Macro-economische situatie

We leven in een turbulente tijd met grote economische onzekerheden. Op allerlei vlakken in de samenleving zijn ontwikkelingen waar maar moeilijk grip op te krijgen is. Neem bijvoorbeeld de stijging van energieprijzen, krapte op de huizenmarkt, stijging van boodschappenprijzen, ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. Dit soort macro-economische effecten hebben ook direct invloed op onze gemeente, maar laten zich moeilijk vertalen naar de lokale situatie.

12. Voorbereiding begroting 2024

In verband met de onzekerheid vanuit het Rijk in de financiering voor de komende jaren en de onzekere macro-economische situatie, is deze voorjaarsnota slechts indicatief. De definitieve keuzes voor 2024 zullen in de programmabegroting 2024-2027 worden voorgelegd. Daarbij gaan we dan nader in op de volgende punten:

- Loon- en prijsstijging
- Actualisatie investeringsbegroting
- Lokale heffingen
- Meicirculaire 2023

Loon- en prijsstijging

We hebben momenteel te maken met meer dan reguliere kostenstijgingen. Deze voorjaarsnota is opgesteld op basis van constante prijzen, dat wil zeggen tegen het prijspeil 2023. In aanloop naar de begroting 2024 zullen we nader bekijken wat op dat moment een reële inschatting is voor het jaar 2024 en welke rijksbijdrage in de meicirculaire staat voor de loon- en prijsontwikkeling voor 2024.

Actualisatie investeringsbegroting in relatie tot leningenportefeuille

Er staan veel investeringen gepland voor de komende jaren, waardoor de leningenportefeuille groeit. Ook de actuele rente is fors toegenomen. Bij de begroting 2024 kunnen daarom aanpassingen volgen qua fasering en prioritering.

Lokale heffingen

Gezien de loon- en prijsstijgingen en verwachte extra kosten voortkomend uit het bestaand beleid zal in aanloop naar de begroting nader bekeken worden welk effect dit heeft op de woonlasten.

Meicirculaire 2023

Veel hangt af van de uitkomsten van de meicirculaire. De meicirculaire zal vertaald worden om de daadwerkelijke budgettaire ruimte te bepalen.

BIJLAGE - SDG's

Brede Welvaart

Al enkele jaren hanteert Oude IJsselstreek het begrip Brede Welvaart als een essentiële aanvulling op het meten van onze economie. Brede Welvaart meet naast de economie ook de sociaalmaatschappelijke en ecologische aspecten zoals de gezondheid, de leefomgeving en de ongelijkheid in de samenleving. Daarbij wordt niet alleen naar het hier en nu gekeken, maar ook naar de Brede Welvaart voor toekomstige inwoners evenals de impact van ons handelen op welvaart en welzijn in andere landen. Vanuit de gemeenteraad en het college is de wens naar voren gekomen om de sustainable development goals (SDG's) in te zetten als instrumentarium ten behoeve van de Brede Welvaart. De onderliggende beginselen en uitdagingen van de SDG's dragen met haar 17 doelstellingen, als een concrete en beleidsmatige invulling, hieraan bij. Het kan gezien worden als een verdiepingsslag: scoor je goed op de SDG's dan werk je aan een toekomstbestendige Brede Welvaart.

De 17 doelstellingen SDG's

De komende tijd worden de SDG's stapsgewijs geïmplementeerd in Oude IJsselstreek. Thans wordt onderstaand een eerste aanzet gedaan. Daarin worden op programmaniveau, op globale wijze de doelstellingen onderling verdeeld. Hierin wordt onderscheid gemaakt tussen primaire en secundaire verantwoordelijkheid. In aanloop naar de begroting worden deze doelen lokaal vertaald, wellicht herverdeeld en verder verfijnd en geconcretiseerd.

Doel	Nationaal doel ¹	Lokaal doel	Primair	Secundair
	In 2019 maakte 6,2 procent van de Nederlandse bevolking deel uit van een huishouden met een inkomen onder de lage-inkomensgrens. SDG 1 is gericht op de afname van armoede in al haar vormen. Zowel financiële aspecten als de impact van armoede op het leven van mensen maken daar deel van uit.		Programma 2	-
	Vergeleken met andere landen komt ondervoeding in Nederland niet vaak voor. Bij ons ligt de nadruk van dit doel op de duurzaamheid van de voedselproductie en de impact ervan op de kwaliteit van de leefomgeving en het dierenwelzijn. Ook voedselverspilling moet afnemen.		Programma 2	Programma 1
	Het voorkomen van voortijdige sterfte veroorzaakt door overdraagbare en niet-overdraagbare ziektes en psychische problemen staat hoog op de VN-agenda. Het aanpakken van roken, overgewicht en problematisch alcoholgebruik kan de gezondheid van veel Nederlanders verbeteren.		Programma 2	Programma 1

¹ Dit betreft de Nederlandse doorvertaling van de duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN, ofwel de Sustainable Development Goals (SDG's). In sommige gevallen is deze doorvertaling nog zeer generiek, of onvoldoende lading dekkend.

<p>4 KWALITEITS- ONDERWIJS</p> 	<p>Adequaat onderwijs is voor mensen in alle leeftijdscategorieën en in alle levensfasen van belang, van voorschoolse educatie tot 'een leven lang leren'. Onderwijs zorgt ervoor dat de werkenden over vaardigheden beschikken om te kunnen functioneren in een kennisintensieve omgeving.</p>		<p>Programma 3</p>	<p>Programma 2 Programma 4 Programma 5</p>
<p>5 GENDER- GELIJKHEID</p> 	<p>De mate van gelijkheid wordt onder meer afgemeten aan verschil in beloning voor arbeid, arbeidsdeelname en de positie van mannen en vrouwen in bedrijfsleven en bestuur. Een andere specifieke doelstelling binnen deze SDG is het terugdringen van geweld gericht tegen vrouwen.</p>		<p>Programma 2</p>	<p>Programma 4 Programma 5</p>
<p>6 SCHOON WATER EN SANITAIR</p> 	<p>De toegang tot schoon drinkwater en sanitaire voorzieningen is goed geregeld in Nederland. De focus van deze SDG ligt bij ons op waterkwaliteit en de efficiëntie van watergebruik.</p>		<p>Programma 1</p>	<p>-</p>
<p>7 BETAALBARE EN DUURZAME ENERGIE</p> 	<p>De ontwikkeling en het gebruik van technologieën voor energiebesparing en hernieuwbare energiebronnen zijn een wezenlijk middel om energieverbruik en de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen te verminderen. Dit heeft een positief effect op onze welvaart.</p>		<p>Programma 1</p>	<p>Programma 3</p>
<p>8 EERLIJK WERK EN ECONOMISCHE GROEI</p> 	<p>Economische groei is pas duurzaam als kapitaal, arbeid en grondstoffen verantwoordelijk worden ingezet en als winsten en inkomens eerlijk verdeeld worden tussen inwoners en bedrijven.</p>		<p>Programma 3</p>	<p>Programma 2</p>
<p>9 INDUSTRIE, INNOVATIE EN INFRASTRUCTUUR</p> 	<p>SDG 9 streeft ernaar de mobiliteit en infrastructuur te verbeteren, en de nadelen ervan – zoals tijdverlies als gevolg van files, onveiligheid in het verkeer en druk op het milieu – te verminderen. Ook moet het bedrijfsleven innoveren en verduurzamen.</p>		<p>Programma 1</p>	<p>Programma 3</p>
<p>10 ONGELIJKHEID VERMINDEREN</p> 	<p>Dit doel gaat over het verminderen van ongelijkheid tussen landen. Maar ook in eigen land is sociale samenhang onontbeerlijk voor het goed functioneren van de samenleving. Iedereen moet gelijke kansen krijgen om deel uit te maken van de sociale infrastructuur.</p>		<p>Programma 2 Programma 3</p>	<p>-</p>
<p>11 DUURZAME STEDE EN GEMEENSCHAPPEN</p> 	<p>Het aanbod van betaalbare woningen bepaalt waar mensen gaan wonen, naast de werklocatie en sociale relaties. Beweging op de woningmarkt is belangrijk voor starters en doorstromers. Buitenshuis is een gezonde en veilige leefomgeving van belang.</p>		<p>Programma 1</p>	<p>Programma 2</p>

<p>12 VERANTWOORDE CONSUMPTIE EN PRODUCTIE</p> 	<p>Onze consumptiemaatschappij produceert veel afval. Duurzame productie en consumptie, met een efficiënter gebruik van grondstoffen, verlaagt de druk op het milieu en vermindert de afhankelijkheid van die grondstoffen.</p>		<p>Programma 1</p>	<p>Programma 3 Programma 4 Programma 5</p>
<p>13 KLIMAATACTIE</p> 	<p>SDG 13 is gericht op de aanpak van door mensen veroorzaakte klimaatcrisis. In 2015 is het Parijs-akkoord tot stand gekomen dat beoogt klimaatverandering en de nadelige effecten daarvan te verminderen. De effecten van klimaatverandering vormen een bedreiging voor mens en natuur.</p>		<p>Programma 1</p>	<p>-</p>
<p>14 LEVEN IN HET WATER</p> 	<p>Zeewater vormt het grootste ecosysteem ter wereld. De toenemende negatieve effecten van klimaatverandering, overbevissing en vervuiling vormen een bedreiging voor zowel de intrinsieke waarde van het ecosysteem zelf, als het nut en plezier dat mensen eraan ontlennen.</p>		<p>-</p>	<p>Programma 1</p>
<p>15 LEVEN OP HET LAND</p> 	<p>SDG 15 gaat over bescherming, herstel en duurzaam beheer van het leven op het land in al zijn vormen. Bescherming en herstel van ecosystemen en biodiversiteit kunnen de weerbaarheid tegen toenemende bevolkingsdruk, intensivering van landgebruik en klimaatverandering versterken</p>		<p>Programma 1</p>	<p>-</p>
<p>16 VREDE, JUSTITIE EN STERKE PUBLIEKE DIENSTEN</p> 	<p>Het ervaren van onveiligheid kan een grote impact hebben op het persoonlijke leven en heeft effect op de welvaart. Doeltreffende, verantwoordelijke en transparante instituties zijn essentieel voor het ontwikkelen en behouden van die welvaart.</p>		<p>Programma 4 Programma 5</p>	<p>Programma 2</p>
<p>17 PARTNERSCHAP OF DOELSTELLINGEN TE BEREIKEN</p> 	<p>Internationale samenwerking is nodig om de capaciteit en middelen te versterken om de duurzame ontwikkelingsagenda uit te voeren. Het realiseren van de doelen vereist samenhangend beleid, een coöperatieve omgeving en het aangaan van nieuwe mondiale partnerschappen.</p>		<p>-</p>	<p>Programma 1 Programma 2 Programma 3</p>